

มองชนบทและเมือง ผ่านความขัดแย้ง
ทางการเมือง และร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร
ของพลชนิกกร¹
Viewing Rural-Urban Blurring through
Political Conflict and the Biomedica
Body of the Thai People

สามชาย ศรีสันต์²

¹ บทความจากงานวิจัยเรื่อง ชนบท-เมือง การสร้างความสุขภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในชุดโครงการเมธีวิจัยอาวุโส ศ.ดร.ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร การสร้างการรับรู้ในสังคมไทย ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประธานหลักสูตรบัณฑิตอาสาสมัคร วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทกุดย่อ

การเปลี่ยนแปลงชนบทของไทยก้าวทันใกล้ชิดกับเมืองมากขึ้น ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง คำถามชวนทำทนายก็คือ มโนทัศน์ชนบทในสังคมไทยยังคงสามารถใช้ประโยชน์ในการทำความเข้าใจชนบทได้อยู่หรือไม่ บทความนี้ต้องการเสนอแนวทางการศึกษาชนบทที่ต่างไปจากการศึกษาในเชิงโครงสร้าง บริบททางสังคม ปฏิสัมพันธ์ ตลอดจนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนบท โดยหันมาสนใจลักษณะชนบทที่ปรากฏบนเรือนร่าง หรือร่างกายซึ่งถูกประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรม เป็นร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร (biomedia body) ด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง การมองชนบทและเมือง ผ่านร่างกายที่ถูกปฏิบัติการทางสุนทรียะของความพอเพียง ทำให้เห็นถึงชนบทที่ประทับฝังอยู่ในร่างกาย เป็นการแต่งตั้งงานศิลปะโดยชนชั้นสูง จัดสรรปันส่วนความงามบนเรือนร่างของกลุ่มคนในสังคม ชนบทที่เปลี่ยนไปจึงเป็นการเปลี่ยนเฉพาะพื้นที่ทางกายภาพ ความเจริญของการพัฒนาเท่านั้น แต่ความงามที่ถูกแต่งตั้งไว้ในฐานะงานศิลปะบนเรือนร่างยังคงถูกจัดชั้นแบ่งประเภทเรือนร่างอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: ชนบท การเมืองไทย ร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร

Abstract

Thai rural dwellers has closed traditional gaps in socio-economic and political participation for change between urban and rural life. Rural and urban space blurring faces challenging questions on rural concepts within rural studies, including how rural concept provide useful conceptual instruments for studies in the Thai context. This paper presents different ways of studying, comprising social structure, social context, interaction, and social movement for methods about rural space. Tuning in to rurality means focusing on the body within the concept of bi-media body, in which the body is constructed by discourse. This amounts to an analytical discourse of the sufficiency economy. Rural and urban linkages have sufficiency outlined a discourse in the aesthetic body, distributing functions to the Thai people's corpus that the elite have assigned. Thai rurality consists of materials and development progress still classified solely as urban as it retain social inequality by preserving bodily genres.

Keywords: Rural, Thai politics, Bi-media body

ภายหลังเกิดเหตุการณ์รัฐประหารในปี 2549 และต่อมาในปี 2557 ซึ่งเป็นผลมาจากความขัดแย้งทางการเมืองที่เรียกว่าการเมืองสีเหลืองระหว่าง คนเสื้อเหลืองซึ่งต่อมาเรียกตัวเองว่า กปปส. มีจุดมุ่งหมายต้องการโค่นล้มสิ่งที่เรียกว่า “ระบอบทักษิณ” กับกลุ่มคนเสื้อแดงซึ่งเป็นฐานมวลชนของ “ระบอบทักษิณ” คนทั้งสองกลุ่มเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ต้องการผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง มีทัศนะทางการเมือง รวมทั้งทิศทางการพัฒนาประเทศแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด กระทั่งปัจจุบันถือได้ว่าทั้งสองฝ่ายเป็นขั้วตรงข้ามที่ยากจะสมานฉันท์ปรองดองกันได้ ทศวรรษที่ผ่านมาได้ปรากฏงานวิชาการพยายามอธิบายลักษณะของคนสองกลุ่มซึ่งเป็นตัวแสดงหลักทางการเมืองสำคัญว่า คนทั้งสองกลุ่มนี้คือใคร

ข้อสรุปมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือคนเสื้อแดงเป็นชนชั้นกลางระดับล่าง เดิบโตเลื่อนสถานะขึ้นมาจากชนชั้นล่าง ขณะที่เสื้อเหลืองคือชนชั้นกลางกลุ่มเดิมมีสถานะอยู่เหนือกว่า คนเสื้อแดงส่วนใหญ่เป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่าคนเสื้อเหลือง เป็นผู้ชื่นชอบนโยบายรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ซึ่งให้ประโยชน์กับคนระดับรากหญ้า แต่ไม่เป็นประโยชน์สำหรับชนชั้นกลางในเมืองมากนัก เสื้อแดงเป็นคนจำนวนมากในชนบทเป็นเสียงข้างมากในระบบการเลือกตั้ง ทำให้ชนชั้นกลางและชนชั้นสูงสูญเสียสถานะนำในสังคมการเมืองไทย จึงต้องออกมาช่วงชิงหมุนเข็มนาฬิกากลับไปเพื่อรักษาสถานะทางสังคมเดิมของตนไว้

“ความสัมพันธ์แบบช่วงชั้นสูงต่ำเป็นสิ่งที่ชนชั้นกลางระดับกลางโหยหา เมื่อเริ่มสูญเสียสถานะอำนาจทางการเมือง สภาวะโหยหาอดีต (nostalgia) พวกเขามองว่าสังคมไทยกำลังเปลี่ยนไปเมื่อลูกไม่เชื่อพ่อแม่ ศิษย์ไม่เชื่อฟังครูบาอาจารย์ เงินเป็นใหญ่กว่าสถานะทางสังคม ความโลภระบาดลงไปถึงชาวบ้านระดับล่างผู้ขายเสียง หรือยอมเป็นบริวารของผู้มีอำนาจ” ด้วยเหตุผลเหล่านี้คนเสื้อเหลืองซึ่งเป็นคนชั้นกลางเดิมจึงต้องออกมาชุมนุม

เรียกร่องทางการเมือง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553) ขณะที่คนเสื้อแดงรวมตัวชุมนุมตอบโต้เมื่อคนเสื้อเหลืองเรียกร่องให้ทหารออกมากระทำรัฐประหาร

10 กว่าปีที่ผ่านมามีการชุมนุมสลัดกันไปมาขึ้นอยู่กับว่าพรรคการเมืองของฝ่ายใดได้เป็นแกนนำจัดตั้งรัฐบาล งานวิชาการของนักวิชาการไทยสรุปเหตุแห่งความขัดแย้งตรงกันว่า เป็นความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกันที่ฝ่ายหนึ่งหวงแหนสถานะที่เหนือกว่าไว้ ส่วนอีกฝ่ายพยายามจะเรียกร่องความเป็นธรรม ความเท่าเทียมกัน เพราะถูกเลือกปฏิบัติ และถูกกันแยกออกไปจากสังคมการเมือง (สามชาย ศรีสันต์, 2552) คำอธิบายความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายมีลักษณะเป็นความขัดแย้งทางชนชั้น ที่ฝ่ายมีอำนาจเดิมไม่สามารถจะควบคุมคนชนบท ชนชั้นล่างให้อยู่ได้อำนาจและการเอารัดเอาเปรียบได้อีกต่อไป จากการที่คนชนบทเหล่านี้เลื่อนสถานะขึ้นมาทัดเทียมกับชนชั้นกลางเดิม กลายเป็นชนชั้นกลางใหม่ หรือเรียกว่าชนชั้นกลางระดับล่าง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2551; อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ, 2556: 39-53, 113, 120) พวกเขาเข้าใจ มองเห็นว่าประชาธิปไตยการเลือกตั้ง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและความเท่าเทียมกันของการกระจายผลประโยชน์ในการพัฒนา

ข้อสรุปทำนองนี้ ท้ายที่สุดแล้วก็แทบจะไม่มีอะไรใหม่ที่สามรถจะทำความเข้าใจปรากฏการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเพราะยังคงเป็นความคิดเดิมของนักรัฐศาสตร์ที่เชื่อว่าคนเมืองมีความรู้ดีกว่า เข้าใจและเท่าทันการเมืองมากกว่าคนชนบท เพราะคนชนบทมีการศึกษาต่ำ มีรายได้ต่ำ ถูกชักจูงไปลงคะแนนเสียงได้ง่ายกว่าผู้ที่อยู่ในเขตเมืองหรือในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีการศึกษาสูงและมีฐานะทางเศรษฐกิจดี (ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2552: 144-145) ดังนั้นการที่คนชนบทลุกขึ้นมาตอบโต้เรียกร่อง และเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง เลือกรพรรคการเมืองที่นโยบายสนองตอบต่อตนเองจึงช่วยยืนยันว่า รายได้ การศึกษา ตลอดจนอาชีพที่

ติดต่อสัมพันธ์กับเมืองมากขึ้นทำให้คนชนบทพัฒนา เลื่อนสถานะทางสังคม จากชนชั้นล่างมาสู่ชนชั้นกลางระดับล่าง ซึ่งเป็นการตอกย้ำความเชื่อเดิมของนักรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะแนวคิดสองนคราประชาธิปไตยของ อเนก เหล่าธรรมทัศน์ (2561) งานวิจัยทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทยเป็นเช่นเดียวกัน คือระบุว่า คนเสื้อแดงเป็นคนชั้นกลางแล้ว จึงมีสำนึก มีเวลา มีเงิน เสียสละ ตื่นตัว และมีความเป็นประชาธิปไตย ซึ่งท้ายที่สุดก็ยืนยันผลิตซ้ำความคิดชุดเดิม “ล้มเหลวที่จะวิพากษ์วิจารณ์งานของอาจารย์อเนก” แต่ทำเสมือนว่าชนบทเพิ่งเปลี่ยนไปในยุคสมัยนี้ (แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ, 2558) อย่างไรก็ตาม อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้สัมภาษณ์ในภายหลังที่เกิดขบวนการคนเสื้อแดงว่า ในภาวะปัจจุบันไม่มีชนบทแบบบ้านนอกเหลืออีกแล้ว คนไทยเป็นเมืองกันหมดแล้วแต่ขนาดแตกต่างกัน ชนบทก็เป็นประชาธิปไตยยึดถือรัฐธรรมนูญแบบของเขา คนในเมืองเป็นประชาธิปไตยอีกแบบ หน้าที่คือเราต้องปรองดองระหว่างประชาธิปไตยสองแบบที่แตกต่างกันให้อยู่ร่วมกันได้ (อเนก เหล่าธรรมทัศน์, 2561) สะท้อนให้เห็นว่า อเนก ก็ยอมรับเช่นกันว่าคนชนบทนั้นเท่าทัน และมีพัฒนาการในสำนึกทางการเมืองไม่ต่างจากคนเมือง แต่ยึดถือประชาธิปไตยแตกต่างกัน

การเปลี่ยนแปลงชนบทที่ก้าวทันทัดเทียมกับเมืองมากขึ้นในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยเหตุด้วยผลนั้น เป็นที่ยอมรับร่วมกันในบรรดานักวิชาการไทยและต่างประเทศ แต่คำถามที่ชวนทำทนายก็คือ มโนทัศน์ชนบทในสังคมไทยยังคงมีความจำเป็นอยู่หรือไม่ ในสถานะรูปแบบใด และชนบทยังคงเป็นหน่วยในการศึกษา เพื่อการเปลี่ยนแปลงการพัฒนา และต้องก้าวให้ทันเมืองยังเป็นเรื่องที่ต้องศึกษากันต่อไปหรือไม่ บทความนี้ต้องการเสนอแนวทางการศึกษาชนบทที่ต่างไปจากการศึกษาในเชิงโครงสร้าง บริบททางสังคม พฤติกรรม ตลอดจนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมของชนบท โดยหันมาสนใจลักษณะชนบทที่ปรากฏบน

เรือนร่าง หรือร่างกายซึ่งถูกประกอบสร้างขึ้นจากวาทกรรม เป็นร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร (biomedia body) ด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสร้างร่างกายกึ่งชีวข่าวสารขึ้นใน 2 ลักษณะคือร่างกายกึ่งชีวข่าวสารผู้ที่มีพื้นที่ทางสังคมซึ่งใกล้ชิดกับศูนย์กลางของอำนาจ กับร่างกายอีกประเภทที่ถูกจัดอยู่ในพื้นที่ทางสังคมห่างไกลออกไปจากศูนย์กลาง พื้นที่ทางสังคมในที่นี้ ได้แก่ สถานะ ตำแหน่งทางสังคมที่ถูกจัดวางให้มีสิทธิอำนาจ และบทบาททางสังคมภายใต้วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวอีกนัยหนึ่ง ร่างกายแบบแรกคือคนเมือง หรือชนชั้นกลางเดิม และร่างกายอีกประเภทคือร่างกายของคนชนบทหรือชนชั้นกลางระดับล่าง หรือที่นักวิชาการไทยเรียกว่าชนชั้นกลางใหม่ โดยบทความนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าแม้ว่าชนบทในทางกายภาพจะมีการเปลี่ยนแปลงใกล้ชิด และผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเมือง รวมทั้งคนชนบทเองไม่ได้มีสถานะการพัฒนาทั้งด้านการศึกษา รายได้ สุขภาพอนามัย (ใจ จิน เจ็บ) แตกต่างจากคนในเมือง แต่การจัดวางร่างกายภายใต้วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงนี้ยังคงสร้างพื้นที่ชนบทบนเรือนร่างของประชาชนให้มีความแตกต่างอย่างเห็นได้ชัดกับเรือนร่างของคนเมือง ความน่าสนใจของวาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงก็เนื่องจากว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางหลักสำคัญของการพัฒนาประเทศ ที่จะทำให้ประเทศไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า บรรลุเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์คือ ความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 1-71) ดังนั้นคำถามสำคัญของบทความนี้ก็คือชนบทภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงปรากฏภาพความแตกต่างอย่างไรกับเมือง และชนบทยังคงเป็นพื้นที่เฉพาะ ที่ต้องเข้าไปจัดการ พัฒนา สร้างการเปลี่ยนแปลง ด้วยรูปแบบ วิธีคิด มุมมองที่แตกต่างจากเมืองดังที่เคยเป็นมาในอดีตหรือไม่

กรอบการวิเคราะห์

วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบขึ้นจากวาทกรรมหลักที่หลากหลายในสังคมไทยที่สั่งสมมานับแต่อดีต ถูกนำมาพูด เขียน ในบริบทที่ต่างออกไป แต่ยังคงมีแกนหลักของกฎเกณฑ์การผลิตสร้างคามหมายซึ่งยังคงรักษาไว้ในความเป็นไทย และองค์ประกอบหลักของสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เศรษฐกิจพอเพียงคือภาพแทนของความเป็นไทยในอดีต (สามชาย ศรีสันต์, 2554: 73-74) ในช่วงเวลาที่คนไทยชนชั้นนำปัจจุบัน โหยหา ประทับใจกับชีวิตเรียบง่าย ท่ามกลางธรรมชาติบริสุทธิ์ บ้านเมืองสงบ ประชาชนจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงได้ผลิตสร้างร่างกายให้กับประชาชนคนไทย ซึ่งมีสถานะเป็น “ลูก” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ร่างกายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นวาทกรรมแห่งความสุขร่มเย็นภายใต้พระบารมีประทับบนเรือนร่างเป็น “ร่างกายพลกนิกรผู้พอเพียง” วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้ใช้ในความหมายของตัวบท (text) ซึ่งสามารถอ่านและบ่งบอกคามหมายได้ ขณะที่ร่างกายพลกนิกรผู้พอเพียงเป็นผลสะท้อนของอารมณ์ความรู้สึก (affect) ที่ปรากฏออกมาจากภายในประทับติดตรึงให้เห็นสู่ภายนอก อารมณ์ความรู้สึกนี้มีบทบาทสำคัญในการหุ้มล้อมปัจเจกบุคคล และปัจเจกบุคคลเหล่านั้นมีส่วนร่วมครอบครองเป็นเจ้าของร่วมกันในฐานะพลกนิกรผู้พอเพียง กล่าวอีกนัยหนึ่งร่างกายที่ว่าเป็นร่างกายรวมหมู่ (collective bodies) ของประชาชนคนไทยที่ถูกสร้างขึ้นจากวาทกรรมจนปรากฏเป็นภาพร่างที่จับต้องได้ (embodiment) ในฐานะที่ร่างกายนั้นเป็นรูปสัญลักษณ์ที่มีความหมาย (Ahmed, 2004: 117) อารมณ์ความรู้สึกที่แสดงออกให้ปรากฏสู่ภายนอกจึงเป็นผลผลิตที่หลากหลายซับซ้อนของการเผชิญหน้ากันระหว่างจิตที่อยู่ภายในกับการรับรู้สิ่งที่มากระทบจากภายนอกในรูปของวาทกรรม วาทกรรมแผ่กระจายอยู่ภายนอกหุ้มล้อมตัวบุคคลหลอมรวมเข้ากับวัฒนธรรมซึมซับเข้าสู่ภายในซึ่งเป็นที่เก็บสะสม

ประสบการณ์ของตัวบุคคล ตอบสนองเป็นอารมณ์ความรู้สึกแสดงออกมาทางร่างกายภายนอก จนเป็นผลให้ติดตรึงประทับปรากฏเป็นรูปธรรมเรียกว่า “ร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร” (biomediated body) ซึ่งมีลักษณะเป็นเรือนร่างทางสังคม กล่าวคือไม่ใช่ร่างกายของปัจเจกบุคคลแต่มีลักษณะร่วมกัน (collective body) ซึ่งในกรณีนี้ ได้แก่ การรับวิถีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สะท้อนออกมาทางร่างกาย ในรูปแบบของการประพฤติปฏิบัติร่างกายกึ่งชีวข่าวสาร จึงไม่ใช่ร่างกายทางอินทรีย์หรือชีวภาพในแบบที่เข้าใจกัน แต่เป็นการผูกเกี่ยวร่างกายนี้ออกไปกับการซึมซับรับความหมายของวาทกรรม สะท้อนออกมาในรูปของอารมณ์ความรู้สึก ปรากฏเป็นรูปธรรมจับต้องได้ (bodily affect) เป็นการเปลี่ยนความหมายของร่างกายแบบเดิม โดยอาศัยประสบการณ์ ความทรงจำ บริบททางสังคมวัฒนธรรมผลิตสร้างภาพพจน์ให้เกิดความหมายต่อร่างกายขึ้นใหม่ (Clough, 2008: 1-2, 5-6, 9-10) การศึกษาร่างกายกึ่งชีวข่าวสารในบทความนี้เป็นการศึกษาลักษณะของร่างกายของผู้เฒ่าผู้แก่หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิต โดยการวิเคราะห์วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในส่วนที่เข้ามาจัดการชีวิตของคนสองกลุ่มซึ่งถูกแบ่งแยกสถานะในสังคมไทยไว้อย่างชัดเจนคือ คนชนบท และคนเมือง

เสื้อเหลืองคือคนเมืองอำนาจเก่า/เสื้อแดงคือชาวบ้านผู้เท่าทัน

นิธิ เอียวศรีวงศ์ เป็นนักวิชาการไทยคนแรกๆ ที่ชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างสมาชิกในขบวนการเสื้อเหลืองและเสื้อแดง ระบุว่า รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีนโยบายช่วยเหลือคนระดับล่าง นำเงินไปช่วยพยุงราคาสินค้าเกษตร “รัฐยอมซื้อแพงขายถูก” ยิงนโยบายประชานิยมซึ่งให้ประโยชน์กับคนระดับรากหญ้าด้วยแล้วยังไม่เป็นประโยชน์สำหรับชนชั้นกลางระดับกลางมากนัก นอกจากจะเสียผลประโยชน์ทางนโยบายแล้วความสัมพันธ์แบบช่วงชั้นสูงต่ำที่ลดความเข้มข้นลง เป็นสิ่งที่ชนชั้นกลางระดับกลางโยหยา

เมื่อเริ่มสูญเสียสถานะอำนาจทางการเมือง พวกเขาจึงมองว่าต้องออกมา ชุมนุมเรียกร้องทางการเมือง (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553) เหตุผลสำคัญของการออกมาของคนเสื้อเหลืองคือการต้องการจัดตั้งที่เรียกว่า “ระบอบทักษิณ” ซึ่งในการรับรู้ของกลุ่มคนเสื้อเหลืองคือ การเมืองสกปรกมีการซื้อเสียงผ่านนโยบายประชานิยม มีการคอร์รัปชันอย่างเป็นระบบเรียกว่า คอร์รัปชันเชิงนโยบาย สร้างการแบ่งแยกและแตกความสามัคคีเป็นอันตรายเป็นการปกครองในระบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ใช้อำนาจเสียงข้างมากควบคุมทั้งการบริหาร นิติบัญญัติ และแทรกแซงระบบตุลาการ เป็นระบอบเผด็จการรัฐสภา (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2554: 153-173) ต่างไปจากคนเสื้อแดง ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับต่ำกว่า เป็นชนชั้นล่างที่เพิ่งขยับตัวขึ้นมาเป็นชนชั้นกลาง นिति เรียกคนเหล่านี้ว่า “ชนชั้นกลางระดับล่าง” งานวิจัยเรื่อง ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย ระบุว่าคนเสื้อแดงคือกลุ่มคนชั้นกลางใหม่ ขยับขึ้นมาจากข้างล่างเป็นชนชั้นกลางระดับล่างจากผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทย ซึ่งประมาณการว่าเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศไทยในเวลานี้ ดังนั้นจึงเป็นฐานคะแนนเสียงสำคัญของพรรคการเมืองที่ต้องการนโยบายและการมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างไปจากเดิม คนเสื้อแดงอาศัยอยู่ในเขตเมืองและชนบท เป็นทั้งคนในและนอกภาคเกษตร ผูกพันกับระบบทุนนิยมไทยอย่างแนบแน่น เสื้อแดงจำนวนมากเป็นผู้ค้าขาย ผู้ประกอบการอิสระ ขับรถแท็กซี่ จักรยานยนต์รับจ้าง ช่างซ่อมเครื่องยนต์ ช่างเสริมสวย ฯลฯ หรือแม้เป็นเกษตรกรรายย่อยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อป้อนตลาด ไม่ใช่เกษตรกรแบบพอเพียงผลิตเพื่อบริโภคเองเป็นหลัก (อภิชาติ สถิตนิรามัย และคณะ, 2556: 33, 41-43) ในความเข้าใจของสังคมไทยภาพคนเสื้อแดงเป็นภาพคนยากจนจากชนบท ทั้งที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทและที่เข้ามาทำงานรับจ้าง ค้าขายในเมือง แต่ไม่ใช่ทั้งหมด ขบวนการเสื้อแดงมาจากหลากหลายอาชีพ ทั้งส่วนหนึ่ง

ยังมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ความแตกต่างอยู่ที่นโยบายการพัฒนา และการไม่ได้รับความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียมกันระหว่างคนสองกลุ่ม ทำให้รวมพลังออกมาประท้วงบนท้องถนน เป็นการปะทุขึ้นของความผิดหวังที่ได้ทัณฑ์มาสักพักหนึ่งกลายเป็นความไม่พอใจสั่งสม มีรากฐานอยู่ที่การถูกเลือกปฏิบัติ ความรู้สึกว่าสิทธิและอำนาจทางการเมืองถูกกดไว้เป็นความเหลื่อมล้ำด้านการเมือง ซึ่งในท้ายที่สุดส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำด้านเศรษฐกิจ (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2554: 8) งานศึกษาของ อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2558) เรื่อง ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว ได้สรุปภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงไปในชนบทไทยร่วมสมัยว่า ชนบทเปลี่ยนจากสังคมชาวนาเป็นสังคมผู้ประกอบการ จากที่เคยเป็นชาวไร่ชาวนา ได้กลายเป็นการผลิตเพื่อขาย เป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เป็นพ่อค้าคนกลาง ผู้ประกอบการในชนบทเหล่านี้เป็นประเด็นใหม่ในการศึกษาเพื่อการวางแผนพัฒนาชนบท ผู้ประกอบการในชนบทเกิดขึ้นจากแรงจูงใจสองด้าน คือ “กำไร” และความภาคภูมิใจในการสร้างสรรค์สิ่งทีพวกเขาเห็นอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่สู่ตลาด เกิดเครือข่ายลักษณะใหม่ในชนบท เป็นเครือข่ายที่มีความเสมอภาคกันมากกว่าความสัมพันธ์แบบเดิม เครือญาติ ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เป็นฐานการคิดคำนวณการตัดสินใจได้เสื่อมสลายลงไป แต่เป็นเครือข่ายในวงจรธุรกิจ ชาวนากลายเป็น “ผู้จัดการนา” มีเครือข่ายทางสังคมที่ขยายวงออกไปอย่างกว้างขวาง “สังคมไทยจมอยู่กับม่านบังตาของความเข้าใจว่าไม่มีความเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งเกิดใน “ชนบท” มาเนิ่นนาน พร้อมกับการสร้างภาพแทนความจริงของคนใน “ชนบท” เป็นฉากเช่นภาพ ส.ค.ส. สังคมไทยจึงขาดพลังที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่อยู่กับเรามาเกือบทศวรรษ” (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2556: 390-415) งานของนักวิชาการต่างประเทศที่ศึกษาชนบทผ่านคนเสื้อแดงมีข้อสรุปที่คล้ายคลึงกันคือ คนเสื้อแดงคือชาวบ้านที่

เปลี่ยนแปลงไปในโลกทุนนิยม วิธีการดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจทำให้ชาวบ้านเหล่านี้ติดต่อด้านสัมพันธ์กับเมือง การเดินทางออกมาทำงานนอกหมู่บ้านเป็นลูกจ้าง ผู้ประกอบอาชีพทำการค้า บริการ ลูกหลานของคนชนบทเหล่านี้เรียนจบสูงกว่าพ่อแม่ ทำงานในเมือง รับข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม เรียนรู้ว่าการเลือกตั้งลงคะแนนเสียงทางการเมืองมีผลสำคัญต่อการได้รับประโยชน์จากนโยบายของรัฐบาล กลายเป็นคนกลุ่มใหม่ที่กำลังเติบโต ก้าวเข้ามาแทนที่ชนชั้นกลางกลุ่มเดิม ชาวบ้านชนบทในนามคนเสื้อแดงจึงเป็นชาวบ้านที่ติดต่อกับโลกกว้าง (Walker, 2008: 84-105; Keyes, 2012: 343-360; Thabchumpon and McCargo, 2011: 993-1018) เส้นแบ่งระหว่างคนชนบทกับคนเมืองจึงพร่าเลือน แทบจะหาจุดแตกต่างไม่พบ ต่างฝ่ายต่างคิดประเมินด้วยเหตุด้วยผล รู้จักใช้การเมืองทั้งในรัฐสภา และการเมืองทางตรงที่จะแสวงหาการตอบสนองในทางนโยบาย รวมทั้งมีความทันสมัยเท่าทันและรับข้อมูลข่าวสารอย่างทัดเทียมกัน

เศรษฐกิจพอเพียงในบริบททางการเมือง

หลังรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 เศรษฐกิจพอเพียงได้ถูกนำมาปฏิบัติและเข้าครอบครองพื้นที่แนวความคิดการพัฒนาในสังคมไทย ผ่านปฏิบัติการที่สำคัญคือ การเขียนไว้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 ระบุว่า

“มาตรา 75 รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึงเป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ”

มาตรา 75 ดังกล่าว อยู่ในหมวดแนวนโยบายแห่งรัฐ ซึ่งหมายความว่า แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่เขียนไว้นี้ เป็นกรอบสำหรับการกำหนดนโยบายของรัฐบาลที่จะต้องครอบคลุมถึงเรื่องใด อย่างไร และเป็นหลักประกันว่าแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไปที่ชุด แนวนโยบายของรัฐบาลที่เข้ามาบริหารประเทศจะยังคงเดิมคือจะต้องเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การผลักดันเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่ภาคปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมชัดเจนและมีพลังอีกทางหนึ่งคือ การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี ภายใต้แนวนโยบายของรัฐบาล ก่อนหน้าการรัฐประหาร รัฐบาลทักษิณเป็นผู้จัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2550 (ซึ่งเริ่มใช้ในเดือนตุลาคม 2549 – เดือนกันยายน 2550) เศรษฐกิจพอเพียงถูกใช้เป็นกรอบในการกำหนดวงเงินงบประมาณ โดยกล่าวถึงการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงไว้ในยุทธศาสตร์การขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทเป็นแนวทางการประหยัดพลังงาน และเป็นยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เกิดความสมดุลตามเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักงบประมาณ, 2549: 1, 6, 8) แต่ไม่มีแผนงานใดที่จัดสรรเงินให้กับโครงการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรง ในยุครัฐบาลทักษิณ เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นกรอบการพิจารณาอ้างอิงถึงในการจัดทำงบประมาณเท่านั้น แต่หลังจากการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 การจัดทำงบประมาณไม่เพียงอ้างอิงถึงการจัดทำภายใต้กรอบของเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังเกิดแผนงาน – โครงการใหม่ๆ ขึ้นมากมายที่จัดสรรเงินให้กับการดำเนินโครงการนี้โดยตรง ดังที่แสดงไว้ในตารางที่ 1 (สำนักงบประมาณ, 2551: 2, 8, 16; 2552: 10; 2553: 10)

ตารางที่ 1 แผนงาน โครงการ และวงเงินงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับ
 เศรษฐกิจพอเพียง ปีงบประมาณ 2551-2554

ปีงบประมาณ	แผนงาน-โครงการ	วงเงิน (ล้านบาท)
2551	โครงการพัฒนาหมู่บ้านชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	18,000
2552	แผนงานสร้างโอกาสการลงทุนและพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน เพื่อสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพหมู่บ้านและชุมชน (เอส เอ็ม แอล) ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	17,184
	แผนงานปรับโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตร เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนโครงการพระราชดำริการทำเกษตรยั่งยืน เกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ในระดับชุมชน	28,500
2553	งบกลาง : ค่าใช้จ่ายในการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	15,000
	แผนงานฟื้นฟูและเสริมสร้างความเชื่อมั่นด้านเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มศักยภาพและขีดความสามารถของหมู่บ้านและชุมชนในการพัฒนา แก้ไขปัญหาของชุมชนตามแนวปฏิบัติและหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	9,892

ตารางที่ 1 แผนงาน โครงการ และวงเงินงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง ปีงบประมาณ 2551-2554 (ต่อ)

ปีงบประมาณ	แผนงาน-โครงการ	วงเงิน (ล้านบาท)
2554	แผนงานเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างศักยภาพทางเศรษฐกิจฐานรากของหมู่บ้านและชุมชนให้มีความมั่นคงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	10,019
	แผนงานสร้างค่านิยมในการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ และเสริมสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ เพื่อรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในชาติมีค่านิยมในความจงรักภักดีและปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์	243

มีข้อสังเกตเกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณรายจ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียง 2 ประการ คือ ประการแรก เริ่มมีการจัดสรรงบประมาณให้กับแผนงาน โครงการ ด้านเศรษฐกิจพอเพียงโดยตรงภายหลังรัฐประหาร 19 กันยายน ซึ่งสถาบันกษัตริย์ถูกใช้เป็นข้ออ้างหนึ่งในเหตุผลของการทำรัฐประหารว่า รัฐบาลบริหารราชการแผ่นดินเป็นที่เคลือบแคลง “หมิ่นเหม่ต่อการหมิ่นพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริย์อยู่บ่อยครั้ง” ซึ่งปรากฏในแถลงการณ์คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ฉบับที่ 1 ประการที่สอง งบประมาณโครงการด้านเศรษฐกิจพอเพียงมีกลุ่มเป้าหมายที่มุ่งเน้นภาคชนบทเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้แก้ปัญหาความยากจน การพัฒนาศักยภาพหมู่บ้าน ชุมชน หากพิจารณาว่าพื้นที่ชนบทนอกจากจะเป็น

ฐานเสียงเดิมของพรรคไทยรักไทยแล้ว ยังเป็นพื้นที่ที่นโยบายประชานิยมของรัฐบาลทักษิณได้จัดสรรเงินลงไปมากที่สุด ก็อาจกล่าวได้ว่าการจัดสรรงบประมาณเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงการเผชิญหน้ากันระหว่าง “เศรษฐกิจพอเพียง” กับ “ทักษิณมิกซ์” หรือ “ประชานิยม” ซึ่งเป็นชื่อเรียกของรูปแบบการบริหารการพัฒนาประเทศของ ทักษิณ ชินวัตร ดังจะเห็นได้จากการแถลงนโยบายของรัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รัฐบาลที่ตั้งขึ้นภายหลังกองรัฐประหารแถลงนโยบายเร่งด่วนซึ่งจะดำเนินการในปีแรกข้อ 1.2.6 ว่า “สร้างรายได้และศักยภาพทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก โดยการจัดตั้งกองทุนเศรษฐกิจพอเพียง และจัดสรรเงินเพิ่มเติมให้จากวงเงินที่เคยจัดสรรให้เดิม เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติระดับชุมชน ลดต้นทุนปัจจัยการผลิตทางการเกษตร” โดยกองทุนนี้ตั้งงบประมาณไว้ที่งบกลาง 1.5 หมื่นล้าน (ดูที่ตารางที่ 1 ปี 2553) ยังมีการจัดตั้งสำนักงานเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อยกระดับชุมชน เรียกว่า “สพช.” (สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2552: 7) ดังนั้นในระดับ “ฐานราก” หรือ “รากหญ้า” เดิมจึงเปลี่ยนจากประชานิยมในสมัยทักษิณเป็นเศรษฐกิจพอเพียงในสมัยรัฐบาลอภิสิทธิ์ แต่รูปแบบการปฏิบัติแทบจะไม่มี ความแตกต่างกัน หลังรัฐบาลอภิสิทธิ์หมดอำนาจ พรรคเพื่อไทยได้จัดตั้งรัฐบาลอีกครั้งโดยมี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร เป็นนายกรัฐมนตรีเมื่อเดือนสิงหาคม 2554 การจัดทำงบประมาณรายจ่ายประจำปี 2555 ปรากฏว่าไม่มีแผนงาน-โครงการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงปรากฏในยุทธศาสตร์ด้านใดในเอกสารงบประมาณประจำปี เช่นเดียวกันในงบกลางเดิมที่มีกองทุนเศรษฐกิจพอเพียงในปี 2554 ก็ปรากฏกองทุนเพื่อการพัฒนาบทบาทสตรีวงเงิน 1,720 ล้านบาทขึ้นมาแทน (สำนักงบประมาณ, 2554: 88)

ภายหลังกองรัฐประหาร 22 พฤษภาคม 2557 งบประมาณเศรษฐกิจพอเพียงกลับมาอีกครั้งนับแต่การจัดทำงบประมาณประจำปี 2558-2562 เอกสารงบประมาณทุกปีที่กล่าวมาจะระบุว่า “ได้น้อมนำหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดสรรงบประมาณ” งบประมาณประจำปี 2558 บรรจุงบประมาณที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในแผนงานเทิดทูน พิทักษ์ และรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์จำนวน 17,357.2 ล้านบาท และตั้งแต่ปีงบประมาณ 2558 เป็นต้นมา จนถึงปี 2562 งบประมาณนี้ ถูกบรรจุไว้ในแผนงานด้านเทิดทูน พิทักษ์ และรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ และแผนงานด้านการเกษตร เศรษฐกิจชุมชน การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่เป้าหมายของการดำเนินงานตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคือพื้นที่ชนบท และคนชนบท ซึ่งปฏิเสธไม่ได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับเหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น ก่อนหน้าที่จะมีการรัฐประหาร

เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่จะถูกเขียนไว้ในรัฐธรรมนูญ การจัดสรรเงินงบประมาณในงบประมาณรายจ่ายประจำปีแล้ว ยังถูกวางไว้เป็นทิศทางการพัฒนาประเทศในอีก 20 ปีข้างหน้าอีกด้วย ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ที่ ระบุวิสัยทัศน์ของประเทศไทยว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ในแผน 20 ปีนี้ เศรษฐกิจพอเพียงถูกนำมาใช้ใน 2 วัตถุประสงค์ (ราชกิจจานุเบกษา, 2561: 5, 13, 50)

วัตถุประสงค์แรก ใช้ในการพัฒนาและเสริมสร้างความจงรักภักดีต่อสถาบันหลักของชาติ เพื่อให้คนในชาติมีจิตสำนึกรักและหวงแหน มุ่งจงรักภักดี พร้อมธำรงรักษาไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวและศูนย์รวมจิตใจหนึ่งเดียวกันของคนทั้งชาติ

ประการที่สอง ใช้เป็นเงื่อนไขผลักดันไปสู่การพึ่งตนเอง โดยในแผนต้องการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ

สำหรับหลักการพึ่งตนเองที่สำคัญซึ่งควรจะกล่าวถึงไว้ที่นี่ คือ รัฐมักจะมีสิ่งที่จะกล่าวถึงการตัดลดงบประมาณ อุดหนุนภาคเกษตรสวัสดิการทางสังคม ตลอดจนสิทธิขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงบริการจากรัฐที่ประชาชนพึงได้ลง โดยให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยการจ่ายด้วยตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นมาแล้วในหลายประเทศที่ประกาศนโยบายการให้ประชาชนพึ่งตนเอง เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ประเทศในแถบแอฟริกา ลาตินอเมริกา พบว่าการพึ่งตนเองได้สร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้ประชาชนจะต้องทำงานหนักภายใต้ระบบทุนนิยม สร้างความเป็นปัจเจกชนที่จะต้องพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาสวัสดิการจากรัฐบาล และเป็นเหตุผลข้ออ้างว่าการไม่สามารถพึ่งตนเองได้นั้นทำให้ความยากจนยังดำรงอยู่ คนยากจนถูกลดสถานะเป็นชนชายขอบของสังคมและขยายช่องว่างความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมให้เพิ่มมากขึ้น (Halvorsen, 1998: 56-64)

การบัญญัติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในรัฐธรรมนูญ แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นหลักประกันให้เห็นว่า แนวคิดนี้จะดำรงอยู่คู่กับสังคมไทย และสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างยั่งยืนยาวนาน ไม่เพียงแต่เป็นมาตรการกำกับการทำงานของรัฐบาล หน่วยงานราชการเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวความคิดที่มีความพยายามจะทำให้เป็นอุดมการณ์ของสังคมไทยด้วย นายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา กล่าวว่า “ความรู้แบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ 1. ความรู้ของชาวบ้าน หรือปราชญ์ชาวบ้าน 2. ความรู้จากศาสตร์พระราชาตามโครงการพระราชดำริต่าง ๆ หรือตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3. ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งเราไม่ปฏิเสธที่จะใฝ่รู้ และอีกสิ่งที่ขาดไม่ได้คือ ผู้นำที่มีคุณธรรม ถ้ามีครบทั้งหมดนี้ก็จะประสบความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืน” (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา, 2559)

ชนบทภาพแทนความพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีฐานคิดสำคัญอยู่ที่ “ความเป็นไทย” ซึ่งหมายถึงช่วงเวลาหนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์การพัฒนาของชาติไทย ที่มีความสงบ ร่มเย็น มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม คนไทยคือผู้มีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ สามัคคีกันเพื่อต่อต้านภัยรุกรานจากภายนอก ดังจะเห็นได้จากการสร้างความเป็นไทยว่า “เมืองไทยนี้ดี” ผ่านชีวิตในชนบท การที่เรามีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติทำให้ผู้คนมีคุณธรรมและระบบความเชื่อ ตลอดจนจารีตประเพณีเสมือนเป็นกฎหมายคุ้มครองคนในชนบท นอกจากนั้นเมืองไทยในชนบทยังมีความอุดมสมบูรณ์ มีธรรมชาติสวยงาม ภาพความเป็นไทยจึงเป็นชนบทอันดั่งงามสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณี การผลิตสร้างอุดมการณ์ความเป็นไทยในลักษณะนี้เป็นไปเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ ความรักความห่วงแหนต่อถิ่นฐานบ้านเกิด เพื่อต่อสู้กับลัทธิคอมมิวนิสต์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2556: 129-146) ชนบทได้กลายเป็นแบบอย่างของความเป็นไทย ดังที่กลุ่มแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนระบุว่า “วัฒนธรรมพื้นบ้านสอดคล้องกับการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง เป็นเกราะป้องกันการครอบงำของวัฒนธรรมบริโภคนิยมจากต่างประเทศ ... ความรักกันฉันพี่น้องในหมู่บ้าน การแบ่งปันช่วยเหลือ สมถะการไม่โกงกิน จิตสำนึกในท้องถิ่นเหล่านี้เป็นพลังศักยภาพพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย” (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2531: 19-20) แนวคิดเรื่องวัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือวัฒนธรรมท้องถิ่นถูกยกชูขึ้นโดยนักวิชาการแนววัฒนธรรมชุมชนได้เปลี่ยนมุมมองต่อชนบทใหม่ โดยปะทะกับความคิดการมองวัฒนธรรมชนบทว่าล้าหลัง ไม่ก้าวหน้า ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ ให้หันกลับมายกชูความงามคุณค่า ของวัฒนธรรมชนบท ซึ่งมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ (ประเวศ วะสี, 2542: 13-31; กาญจนา แก้วเทพ, 2538; ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2540; พิทยา ว่องกุล, 2552: 7-34)

1. ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนเอง ที่มีคุณค่า งดงาม สืบทอดมาจากอดีตอันยาวนาน เป็นวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับความเป็นมนุษย์ วัฒนธรรมชุมชนเหล่านี้ยังคงอยู่และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเพราะชุมชนมีกลไกของชุมชนในการรักษา ปกป้อง สร้างภูมิคุ้มกันที่เป็นรากเหง้า ภูมิปัญญาของตนเอง ความงดงามเหล่านี้ใช้เป็นฐานของการทำงานพัฒนาได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมที่สุด

2. การรุกคืบเข้ามาของระบบทุนนิยม ที่เข้ามาพร้อมกับอำนาจรัฐ ได้เข้าครอบงำ สลายสิ้นคลอนการดำรงอยู่ของชุมชน ทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิงตลาด ทำลายโครงสร้างการปกครองดูแลตนเองของชุมชนให้ขึ้นต่อการปกครองของรัฐและระบบราชการ เกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดั่งงามในแบบแผนการดำเนินชีวิตถูกทำลายลง แทนที่ด้วยค่านิยมแบบปัจเจกชน แข่งขัน และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

สำนักวัฒนธรรมชุมชนเห็นว่า การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ การสร้างความทันสมัยทางวัตถุตามแนวสังคมนิยม เป็นความผิดพลาด เลวร้าย และสร้างความล้มสลายให้กับชนบท อย่างไรก็ตามทุนนิยมไม่ได้เข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงหมู่บ้าน แต่ดึงคนและทรัพยากรจากหมู่บ้านออกมา ฐานทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านจึงไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ดังนั้นหมู่บ้านจึงยังคงมีพลังทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่สามารถต้านกระแสการรุกคืบเข้ามาของทุนนิยมจากภายนอก พื้นฐานการพัฒนาตามแนววัฒนธรรมชุมชน จึงมีฐานคิดที่สำคัญอยู่ว่า ชนบทนั้นดีอยู่แล้ว มีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ ทั้งด้านจิตใจของผู้คน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม เป็นแหล่งผลิตปัจจัยสี่ที่จำเป็นสำหรับชีวิตมนุษย์ เป็นพื้นที่ของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงชีวิตมนุษย์เข้ากับธรรมชาติ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ชนบทจึงเป็นพื้นที่แห่งความหวัง สำหรับการต่อสู้กับการพัฒนาที่จะไม่เดินตามตะวันตก (เสนห์ จามริก,

2551: 91-140) ชนบทนั้น “รู้จักอยู่อย่างพอเพียง และพึ่งพาตนเองได้ในระดับพื้นฐาน เขามีธรรมะอยู่ในใจ มีความรัก มีความเมตตากรุณาอยู่เสมอ มีเสียมคาลัย” (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2551: 85) ดังนั้นชนบทจึงมีความเพียบพร้อมสมบูรณ์ทั้งด้านจิตใจของผู้คน ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมประเพณีรูปธรรม ชีวิตพอเพียงจึงมีต้นแบบมาจากชีวิตของชาวชนบท

สังคมไทยมีความเชื่อว่าอาชีพเกษตรกรเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศ และเป็นกลุ่มอาชีพที่ยากจนด้านรายได้มากที่สุด แต่ไม่ได้ยากจนด้านอาหาร ทั้งยังร่ำรวยน้ำใจและความดี การทำให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปีกแผ่นก็ด้วยการทำการเกษตรแบบผสมผสานการผลิตเพื่อกินเพื่อใช้ก่อน เหลือจึงขาย โดยความพยายามพึ่งตนเองให้ได้นี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ทรงตรัสว่าเป็น “ทฤษฎีใหม่” เกิดขึ้นในช่วงปี 2524 ซึ่งถือວ່านี้คือหนทางที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเอง และเป็นวิถีชีวิตแบบพอเพียง (สุเมธ ตันติเวชกุล, 2554: 78-79) วัฒนธรรมชุมชนจึงกลายเป็นฐานคิด องค์ความรู้ท้องถิ่นอันแข็งแกร่งที่ช่วยสนับสนุนให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถลงหลักปักฐานบนวาทกรรมอดีตอันงดงามของชนบทไทย ซึ่งในที่สุดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในภาคปฏิบัติได้นำไปสู่การเกษตรเพื่อกินเพื่อใช้ก่อน เหลือจึงขาย ซึ่งเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานของความเป็นไทยที่ถูกรื้อฟื้นกลับมา เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองเช่นเดียวกันกับแนวคิดของสำนักวัฒนธรรมชุมชน

ความสุขแบบพอเพียงด้วยการบริโภคชนบท

เมื่อเศรษฐกิจพอเพียง ได้สร้างตัวแบบของในฐานะดินแดนแห่งความสุขขึ้น คนในชนบทจึงเป็นผู้ที่มีความสุข เมื่อได้อาศัยอยู่ในดินแดนเปี่ยมสุข ได้ร่วมพระบารมี ชนบทนั้นคืออยู่แล้ว พอเพียง สมบูรณ์อยู่แล้ว ปัญหาที่เกิดขึ้น

จึงเป็นปัญหาที่ถูกกระทำจากภายนอก จากต่างชาติผู้เข้ามารุกราน และแม้ว่าระบอบทักษิณจะเกิดขึ้นจากภายในประเทศอันเป็นผลจากการเลือกตั้งนับแต่ปี 2542 เป็นต้นมา ระบอบทักษิณก็ถูกทำให้เป็นระบอบที่ไม่มีความเป็นไทย เป็นระบอบของผู้ชายชาติ คนชนบทผู้สนับสนุนทักษิณจึงเป็นคนชนบทผู้ไม่รักชาติ เศรษฐกิจพอเพียงในแง่หนึ่งจึงเป็นการสร้างความสุขขึ้นจากความปรารถนาเพื่อปะทะเข้ากับความสุขแบบที่ทักษิณหยิบยื่นให้ เป็นการหมุ่นเข้มนาฬิกากลับไปสู่การเมืองของความปรารถนาของชนชั้นนำ ซึ่งต้องการจะให้อดีตที่เคยควบคุมความปรารถนาของประชาชนในสังคมไทยได้กลับคืนมา (Chairat Charoensin-o-Larn, 2012: 92) ภารกิจสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้แก่การย้อนสังคมชนบทให้กลับไปในอดีต ด้วยการเข้าครอบครองพื้นที่ ซึ่งไม่ใช่การส่งเจ้าเมืองหรือผู้แทนจากส่วนกลางเข้าไปปกครอง แต่เป็นการทำให้ชนบทกลายเป็นสินค้ามีชีวิตของคนเมือง คนเมืองมีสถานะเป็นผู้บริโภคซึ่งไม่เพียงแต่บริโภคตัวสินค้าและบริการจากชนบทแต่ยังเป็นการบริโภคคุณค่า และความหมายของความเป็นไทย สร้างสถานะเป็นผู้เข้ามาให้ความช่วยเหลือพัฒนาชนบท ส่งเสริมให้คนชนบทพออยู่ พอกินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

ชนบทถูกทำให้กลายเป็นสินค้า และเป็นสัญลักษณ์ของการใช้ชีวิตของคนเมืองผ่านการบริโภคใน 4 ด้านคือ การท่องเที่ยว สินค้าจากชนบท การเป็นชานาวันหยุด และอาสาสมัครช่วยเหลือคนจน คนชนบท

1. ท่องเที่ยวชุมชน-หมู่บ้านสะท้อนรสนิยมความเป็นไทย กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบันเป็นการท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมกับวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของผู้คนที่แตกต่างหลากหลาย ชนบทคือพื้นที่ท่องเที่ยวที่ถูกฟื้นฟูประดิษฐ์สร้างวัฒนธรรมประเพณีเพื่อเปิดรับนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุในแผนปฏิบัติการประจำปี 2561 ว่า “แคมเปญท่องเที่ยววิถีไทย เก๋ไก๋สไตล์ลึกซึ้ง” ดำเนินการในปี 2560 ประสบความสำเร็จใน

การสร้างกระแสท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง ลงลึกถึงเสน่ห์และคุณค่าวิถีไทยที่มีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น โดยสามารถทำให้อัตราความต้องการเดินทางท่องเที่ยวจากการรับสื่อของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเพิ่มเป็นร้อยละ 80 ในปี 2561 ททท. จึงจะต่อยอดแคมเปญเดิมโดยใช้ “เสน่ห์วิถีไทยเฉพาะถิ่น (Unique Thai Local Experience)” มุ่งหวังให้สัมผัสเรื่องราวความเป็นไทยในแง่มุมต่าง ๆ ที่คนไทยอาจมองข้าม ซึ่งจะกลายเป็นประสบการณ์อันทรงคุณค่าทำให้คนไทยเกิดความเข้าใจ ความรัก และความภาคภูมิใจในประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2561: 5) ขณะที่สำนักงานสถิติแห่งชาติสำรวจพบว่า (2559: 2-3) คนไทยเดินทางท่องเที่ยวข้ามจังหวัดเพิ่มขึ้นทุกปีจากร้อยละ 54.8 ของผู้ที่เดินทางในปี 2554 เป็นร้อยละ 65.2 ในปี 2558 คนไทยมองว่าประโยชน์ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว ได้แก่ เกิดความสนิทสนมภายในครอบครัวและหมู่ญาติ แต่ที่สำคัญคือ ทำให้ได้รับประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยมากขึ้นและทำให้ชีวิตมีความสุข ชนบทเป็นสถานที่ที่ยังคงสามารถค้นหาร่องรอยลักษณะไทยในอดีตได้ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่กระจายไปอยู่ในหมู่บ้านทั่วประเทศซึ่งเป็นไปตามนโยบายขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ศูนย์เรียนรู้ชุมชนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวใหม่เพื่อการเรียนรู้ โดยหน่วยราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนสถาบันการศึกษาในทุกกระดับ นำสมาชิก นักเรียน นักศึกษา และกลุ่มประชาชนที่อยู่ในขอบข่ายงานเข้ามาศึกษาดูงาน เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้แห่งใหม่ในพื้นที่ ทำให้มีงบประมาณสำหรับการท่องเที่ยวศึกษาดูงานจำนวนมาก ซึ่งรายได้จากการท่องเที่ยวลักษณะนี้ทำให้ศูนย์เรียนรู้สามารถมีกิจกรรมดำเนินการต่อไปได้ (สามชาย ศรีสันต์, 2560: 120-126)

2. สินค้าจากชนบทผู้บริโภคคนดีผู้เข้ามาช่วยเหลือเกษตรกร สินค้าจากชุมชนที่นำออกมาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่เป็นเพียงสินค้าเพื่อประโยชน์ใช้สอย แต่เป็นสินค้าทรงคุณค่าเต็มเปี่ยมไปด้วยภูมิปัญญา ผลิตจากวัตถุดิบธรรมชาติ ไม่ผ่านกระบวนการใช้สารเคมี และผลิตขึ้นจากภูมิปัญญาที่สั่งสมมาแต่ในอดีต ผู้บริโภคไม่เพียงได้แสดงถึงคามมีรสนิยมใส่ใจต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม แต่ยังหมายถึงการช่วยเหลือชุมชนชนบทด้วย (สามชาย ศรีสันต์, 2554: 68) รสนิยมการบริโภคนี้เป็นสิ่งบ่งชี้การจัดชั้นทางสังคม (social class) ข้าวคือสินค้าหลักที่สำคัญซึ่งประชาชนในสังคมเมืองจำเป็นต้องบริโภคทุกวัน ข้าวอินทรีย์ มีราคาแพงซื้อสูง ถูกควบคุมการผลิตอย่างเข้มงวด เพื่อให้ผู้บริโภคมั่นใจว่าได้ข้าวที่มาจากกระบวนการผลิตโดยไม่มีสารเคมีเจือปน ชาวนาผู้ปลูกข้าวอินทรีย์จึงตกอยู่ภายใต้ระบบเกษตรแบบพันธสัญญา ใช้แรงงานเข้มข้น ต้องดูแลที่นาอย่างเข้มงวด การทำนาต้องทำนาดำห้ามไม่ให้ทำนาหว่าน ที่นาต้องยกคันดินขึ้นสูงไม่ให้น้ำจากแปลงนาเคมีไหลเข้ามาในแปลงนาอินทรีย์ และต้องปลูกต้นไม้กั้นเขตแดนระหว่างนาเคมีกับนาอินทรีย์ ชาวนาที่มีฐานะยากจนจึงไม่สามารถทำเกษตรอินทรีย์ได้เพราะมีอุปสรรคมากมาย การมีที่ดินน้อย ทำนาได้ผลผลิตน้อยทำให้ขายข้าวได้เงินไม่พอกิน อาชีพรับจ้างจึงมีความสำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวชาวนามากกว่า ดังนั้นจึงต้องรีบทำนาให้เสร็จเพื่อเอาเวลาไปทำงานรับจ้าง เงื่อนไขด้านแรงงานก็เป็นข้อจำกัดของชาวนาในการทำนาอินทรีย์ด้วย พวกเขาไม่มีแรงงานในครอบครัวเพียงพอ ไม่มีเวลาดูแลไร่นา ปัญหาค่าแรงสูงทำให้ไม่มีเงินที่จะจ้างแรงงานในการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำปุ๋ยหมัก การปักดำ การกำจัดวัชพืช และการเก็บเกี่ยว (เนตรดาว เกาถวิล, 2557: 13-43; 2556ก; 2556ข) “ข้าวคุณธรรม” ข้าวอินทรีย์ที่ปลูกโดยมีข้อตกลงร่วมกันว่า “ชาวนาต้องรวมกลุ่มออมสวัสดิการกองทุนหนุนเกื้อ ปฏิบัติตามหลักศีล 5 ลด ละ เลิกอบายมุข ไม่ดื่มสุรา

ของมีนเมา ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน และทำการผลิตในระบบเกษตรกรอินทรีย์ ที่มีการรับรองมาตรฐาน เพื่อชาวนาได้ปฏิบัติธรรม ไปพร้อม ๆ กับการทำงาน 'ไร่นา' ขณะที่ผู้บริโภคคือผู้มาช่วย "กอบกู้โลก กอบกู้ชาวนา ปลดแอกชาวนา ให้เป็นไทย" (ทิวีบุรพา, 2554) การบริโภคชนบทจึงไม่ต่างไปจากการชูดริด แรงงาน ริดเค้นเอาคุณภาพสินค้าและสร้างหลักประกันความไว้วางใจในตัวผู้ผลิต โดยอาศัยวัฒนธรรมชุมชนที่ถูกสร้างขึ้นเป็นบรรทัดฐานกำกับพฤติกรรมของชาวบ้าน เกษตรกร

3. อาชีพในเมืองวันธรรมดาชาวนาวันหยุด

"ฉันจะเป็นชาวนา" รายการเรียลลิตีโชว์ที่งสารคดี ออกอากาศ ต้นปี 2554 พิธีกร และผู้แสดงหลักในรายการ ผ่านชีวิตจากการทำงานในเมือง จากอาชีพนักแสดง พิธีกร เจ้าของสำนักพิมพ์ และเจ้าของบริษัทผลิตรายการ ไปเป็นชาวนา รายการนี้เริ่มต้นจากพิธีกรตั้งคำถามกับตนเองว่า "เรากินข้าว แล้วข้าวมาจากไหน ทำไมเราเป็นแค่คนจ่ายสตางค์ซื้อข้าวกิน" จริง ๆ แล้ว หัวใจสำคัญของความเป็นไทยก็คือข้าว และการเกษตร... เราทำอะไรอยู่ชีวิต สุขสบายดีมีทุกอย่างในชีวิต ได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งแล้วพบว่า การทำการเกษตรนั้นยิ่งใหญ่ ช่วยบ่มเพาะความสมบูรณ์ของความเป็นมนุษย์ จึงเลือกที่จะเป็นชาวนาปลูกข้าวอินทรีย์เพื่อต้องการให้ตัวเองได้สัมผัสกับจิตวิญญาณที่เป็นจริงของธรรมชาติ "ธรรมชาติมีความจริงอยู่ในนั้น การทำการเกษตรที่ไม่ใช้สารเคมีเป็นการเกษตรที่จริงแท้" (ประกาศิต ไชยบุญเรือง, 2554) เธอจึงตัดสินใจเรียนรู้อะไรที่ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ไปขอคำแนะนำจากผู้รู้ โดยเฉพาะจากราษฎรอาวุโส ศ.ดร.ระพี สาคริก รายการแสดงให้เห็นถึงขั้นตอนแรกของการทำนา ไปจนกระทั่งเก็บเกี่ยว บอกเล่าและรื้อฟื้นถึงประเพณีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวนาในอดีตนำมาปฏิบัติ นอกจากนั้นยังมีการเชิญชวนชาวบ้านมาลงแขกเกี่ยวข้าว ช่วยคุณอุ้มสร้างบ้านดิน สิ่งเหล่านี้ย้อนกลับไปสู่ชีวิตแบบไทย คุณอุ้มเสมือนเป็นตัวแทนของคนเมือง ชนชั้นกลางผู้โหยหาอดีต ต้องการให้ชาวนายังคงปลูกข้าวอินทรีย์ งดใช้สารเคมีเพราะอันตราย

ต่อสุขภาพ ใช้ควายไถนา ให้เอามือเอววัน (ลงแขก) ทำนา เพื่อลดต้นทุนการผลิต และอยู่อย่างพอเพียงจะได้ไม่ต้องมีหนี้สิน (ทับทิม ทับทิม, 2554: 151-152) ชุมชนชนบทก็จะมีดังงามสงบ มีความสุข กระแสความนิยมการใช้ชีวิตแบบชาวนาของคนเมือง กลายเป็นรูปแบบการใช้ชีวิต “ชิว ชิว สบาย ๆ” การทำงานคือการพักผ่อน ซึ่งเป็นความโหยหาชีวิตช้าช้า (slow life)

ดร.เกริก มิ้มงกิจ ในโฆษณาโครงการ “ต้นกล้าคืนถิ่น” ระบุในโฆษณาว่า “ผมทำงานชิว ๆ สบาย ๆ ได้วันละ 2 หมื่น... บ่ายว่าง ๆ ก็เล่นเฟซบุ๊กเพื่อความบันเทิง... จริง ๆ ในเมืองเนี่ยเขามีคนของเขาอยู่แล้ว ที่มาทีหลังคือคนจากชนบท” โฆษณานี้จบลงด้วยข้อความ “ผมเชื่อว่าวิถีชีวิตเกษตรเป็นชีวิตที่บันเทิงได้และไม่มีวันจน” (Somlak Hutanuwatr, 2558)

โฆษณานี้ต่อยอดวิถีชีวิตแบบพอเพียงว่า สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอ ทำให้ชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข สุขภาพดี มีเวลาว่างชื่นชมกับธรรมชาติ สร้างความตื่นใจสำหรับคนเมืองที่ต้องการจะมีชีวิตในแบบที่ ดร.เกริก เป็น แต่ในทางปฏิบัติ ดร.เกริก ปลูกป่า 52 ไร่ มีฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ทำนาบรรจุข่าวสารขาย ปลูกไม้เนื้อแข็งมีโรงเลื่อยแปรรูปไม้ ทำปุ๋ยอินทรีย์ เฝ้าถ่าน แต่ละฐานรับผู้สนใจเข้ามาเรียนรู้ใช้เวลาเรียน 1 เดือน ผู้ที่มาเรียนเป็นเสมือนกำลังแรงงานผลิต โดยได้รับค่าจ้างแรงงานวันละ 200 บาท ถ้าอยู่ครบตามสัญญาจะแบ่งผลผลิตให้ด้วย แต่ถ้าอยู่ไม่ครบผลผลิตก็จะถูกนำไปขาย (Life Learning Channel, 2559) การใช้ชีวิตแบบพอเพียงได้รับความนิยมจากคนเมืองมากเพียงใดสามารถดูได้จากการเกิดศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจำนวนมาก หลักสูตรอบรมการใช้ชีวิตแบบพอเพียง มีตั้งแต่ไปเข้าเย็นกลับจนถึงพักค้าง รวมค่าอาหารที่พัก ซึ่งลูกค้าไม่ใช่ชาวบ้านในชนบท แต่เป็นคนเมืองผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงกว่า เช่น คอร์สอบรมบ้านดิน 4 วัน 3 คืน ราคา 3,500 บาท ต่อคน หลักสูตรการพัฒนากิจกรรมสู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียง 5 วัน 4 คืน ราคา 4,500 บาท

ปรากฏการณ์คนเมืองซื้อที่ดิน เพื่อไปปลูกบ้านหลังที่สอง และ ทำแปลงเกษตรผสมผสาน ปลูกข้าวกินเอง กลายเป็นรูปแบบการใช้ชีวิตตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเห็นได้ว่าการประกาศขายที่ดินเพื่อ ทำการเกษตรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงจำนวนมาก เกิดอาชีพนายหน้ารับ จัดหาที่ดินเพื่อทำการเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เบิร์ต ธงไชย สร้างบ้านที่จังหวัดเชียงราย ชื่อบ้านไร่อุดมสุข มีพื้นที่ 100 กว่าไร่ เพื่อใช้ชีวิต พอเพียงทำให้ดูเป็นตัวอย่างกับชาวบ้านในแถบนั้น นอกจากนั้นยังมีการ รวมกลุ่มในสื่อทางสังคม เพชบุรีก็ปรากฏเพจกลุ่มคนเมืองที่ไปเป็นชาวนาใน วันหยุดจำนวนมาก เช่น “ชาวนาวันหยุด” “วิศกรวันธรรมดาชาวนาวันหยุด” “สาวแบ่งกัวันธรรมดา ชาวนาวันหยุด” “โปรแกรมเมอร์วันธรรมดาชาวนา วันหยุด” ชาวนาวันหยุดอ้างตัวเองว่ารู้จักชีวิตชาวนา เข้าใจวิถีชีวิตแบบพอเพียง กลมกลืน ประสานสอดคล้องไปกับธรรมชาติ และปลูกข้าวได้ดีกว่าชาวนา ผู้เป็นชาวนามาตั้งแต่เกิด (ชาวนาวันหยุด, 2561) การไปใช้ชีวิตในชนบท ใน ช่วงวันหยุด เสมือนเป็นบ้านพักตากอากาศที่ไม่ได้เพียงไปพักผ่อน แต่เข้าไป จัดการงานการเกษตรในพื้นที่ ช่วยสร้างสำนึกการเป็นผู้ให้ ได้ช่วยเหลือ ชาวนชนบทโดยการจ้างแรงงาน รับผิดชอบต่อผลผลิต ตลอดจนเข้าใจเอาว่าเป็นการ ส่งเสริม เผยแพร่ความรู้ ซึ่งจะช่วยพัฒนาให้เกษตรกรรายพีชผลการเกษตรได้ ในราคาสูงขึ้น ทั้งยังได้แสดงถึงรสนิยมการบริโภคในการเข้าครอบครองชนบท

4. จากจิตอาสาทำความดีเพื่อพ่อ สู่จิตอาสาทำความดีด้วยหัวใจ

ปี 2560 ประเทศไทยติดอันดับที่ 16 ของการจัดอันดับดัชนีการให้ โลก ดัชนีนี้พิจารณาจากเกณฑ์การบริจาคเงิน โดยคนไทยบริจาคเงินเพื่อการ กุศลเป็นอันดับ 5 ของโลก (คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 68 ของจำนวนประชากร ทั้งประเทศ) ให้ความช่วยเหลือคนแปลกหน้าอยู่ในอันดับ 64 และการทำงาน อาสาสมัครในอันดับ 70 ของโลก จากทั้งหมด 139 ประเทศ (Charities Aid Foundation, 2017: 35, 40, 42) จิตอาสาหรืออาสาสมัครมีความเกี่ยวข้อง

กับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่เริ่มต้น ในปี พ.ศ. 2436 เกิดกรณีพิพาทระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศส เรื่องดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง มีการสู้รบกันส่งผลให้ทหารบาดเจ็บล้มตายจำนวนมาก ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ จึงได้ชักชวนสตรีให้มาทำงานอาสาสมัครช่วยเหลือพยาบาล ประกอบอาหารเลี้ยงทหารผู้ได้รับบาดเจ็บ โดยได้กราบบังคมทูล สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา พระบรมราชเทวี เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตตั้ง “สภาอุณาโลมแดงแห่งชาติสยาม” ในการนี้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชกระแสว่า เป็นความคิดอันดีตามแบบอย่างประเทศที่เจริญแล้ว จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้จัดตั้ง “สภาอุณาโลมแดง” ขึ้น เมื่อวันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2436 ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นสภาภคชาติสยาม และเป็นสภาภคชาติไทยในปี 2482 (สภาภคชาติไทย, 2560) ถือเป็นองค์กรที่รับอาสาสมัครเข้ามาทำงานช่วยเหลือสังคมเป็นองค์กรแรกที่ถูกจัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ งานอาสาสมัครของไทยจึงถือว่าเริ่มต้นขึ้นในปี 2436 ซึ่งในขณะนั้นยังปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ในช่วงพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ รัชกาลที่ 9 วันที่ 1-30 กันยายน 2560 มีประชาชนเข้ามาสมัครเป็นจิตอาสาเฉพาะกิจจำนวนรวมทั้งสิ้น 4,006,825 คน เพื่อช่วยเหลืออำนวยความสะดวกในพระราชพิธี โดยประชาชนจะได้รับพระราชทานบัตรประจำตัวจิตอาสา เสื้อโปโลสีดำ หมวกแก๊ปสีฟ้า ผ้าพันคอสีเหลือง และปลอกแขน (ไทยรัฐออนไลน์, 2560; กองบรรณาธิการโพสต์ทูเดย์, 2560; มติชนออนไลน์, 2560)

ก่อนหน้านั้นในระหว่างที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงพระประชวรอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราชนับตั้งแต่ปี 2552 ประชาชนพร้อมใจกันใส่เสื้อสีชมพูเข้าถวายพระพร จนกระทั่งงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพได้เกิดกิจกรรม “ทำดีเพื่อพ่อ” ถวายเป็นพระราชกุศลขึ้นทั่วประเทศ กิจกรรมจิตอาสาถือเป็นกิจกรรมทำดีเพื่อพ่อ ซึ่งเป็นการปฏิบัติตาม “คำสอนของพ่อ”

ให้ท่านเป็นคนดีมีคุณธรรม จะเห็นว่าการรับสมัครประชาชนเข้ามาเป็นอาสาสมัคร มีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่เริ่มต้น อาสาสมัครเหล่านี้มีสถานะที่เป็นกำลังสำคัญช่วยเหลือทางราชการในสภาวะที่ประเทศต้องการกำลังคน ดังเช่น การจัดตั้งลูกเสือชาวบ้านในช่วงปี 2515 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานธงประจำรุ่นให้กับกองลูกเสือชาวบ้านด้วยพระองค์เอง ลูกเสือชาวบ้านถือเป็นอาสาสมัครที่คอยปกป้องประเทศจากภัยคอมมิวนิสต์โดยไม่ติดอาวุธ เป็นผู้คอยติดตามสอดส่องดูแล และให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนในพื้นที่แทนเจ้าหน้าที่ของรัฐ ลูกเสือชาวบ้านจะถูกปลูกฝังให้จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในปี 2521 มีลูกเสือชาวบ้านจำนวน 2.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 5 ของประชากรทั้งประเทศ (Muecke, 1980: 407)

ภาพหลังพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ ถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ อาสาสมัครยังคงมีบทบาท ในฐานะร่างกายของพลกนิกรผู้จงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ในเดือนกรกฎาคม 2560 สำนักพระราชวังได้จัดให้มีโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” ในการนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” ระหว่างวันที่ 28 กรกฎาคม – 3 สิงหาคม 2560 ในพื้นที่กรุงเทพมหานครก่อน หลังจากดำเนินการโครงการจิตอาสา “เราทำความดีด้วยหัวใจ” แล้ว จะขยายผลโครงการในช่วงที่ 2 ไปยังจังหวัดที่มีเขตพระราชฐาน และต่อไปในช่วงที่ 3 ทุกจังหวัดทั่วประเทศ (กรมประชาสัมพันธ์, 2561)

จิตอาสา จึงเป็นร่างกายของพลกนิกรผู้ยึดมั่นในพระราชปณิธานของในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่จะทำความดี ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนคนไทยด้วยกัน ซึ่งเป็นหลักคุณธรรม คือการรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จรัญ อิศรางกูร ณ อยุธยา องคมนตรีในรัชกาลปัจจุบัน เป็นอดีตเลขาธิการพระราชวัง และอดีตผู้อำนวยการสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กล่าวถึงการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในภาคธุรกิจว่า ทุณนิยมต้องยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ธุรกิจจะต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม CSR เป็นวิธีที่ธุรกิจจะแสดงตนว่ามีคุณธรรมในระบบทุนนิยม โดย CSR ในไทยนั้นมีมานานแล้ว แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบ รูปแบบแรกเป็นการบริจาคให้สังคมตามที่ผู้ขอ ส่วนรูปแบบที่สองก็คือการบริจาคเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ แต่สิ่งที่ยังขาดอยู่คือ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551: 115-116)

“CSR แบบระยะยาวและยั่งยืน CSR ประเภทนี้ คือการที่บริษัทจะกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนว่าองค์กรของตนต้องการช่วยแก้ปัญหาของสังคมทางด้านใด และมีโครงการที่จะดำเนินการอย่างต่อเนื่อง สำหรับ CSR ประเภทนี้องค์กรจะต้องออกแรงมากพอสมควร และต้องให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมเป็นอาสาสมัครในการออกไปช่วยสังคม ถ้าบริษัทสามารถทำเช่นนั้นได้ ก็จะเป็นการเชื่อมโยงธุรกิจเข้ากับสังคมได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน”

กิจกรรมจิตอาสา การแสดงความรับผิดชอบต่อสังคมของกลุ่มธุรกิจในประเทศไทย จึงเชื่อมโยงคนในสังคมเมืองเข้ากับคนในสังคมชนบท เป็นการจัดวางลักษณะความสัมพันธ์ของคนสองกลุ่มให้เกื้อกูลกัน โดยผู้ให้มีสถานะที่เหนือกว่าในความพอเพียงขณะที่ผู้รับยังคงมีไม่พอเพียง

ร่างกายกึ่งชีวข่าวสารของพสกนิกรผู้พอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงแบ่งแยกร่างกายของประชาชนชาวไทยเป็นสองแบบ เป็นร่างกายของคนชนบท ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หัตถกรรม และบริการ เป็นฝ่ายผลิตสินค้า บริการซึ่งเป็นตัวแทนของความเป็นไทย และเป็นฝ่ายรับความช่วยเหลือ ขณะที่คนเมืองคือผู้บริโภค นำเงินไปใช้จ่าย

ช่วยเหลือซื้อสินค้าและบริการจากภาคชนบท คนชนบทผู้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตจะได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นิยาม “ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน” ว่า คือผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับของสังคม มีคุณธรรม จริยธรรม และเสียสละในการถ่ายทอดองค์ความรู้ ส่วนปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน สาขาเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามและเป็นแบบอย่างของการใช้ชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สร้างองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพการเกษตรที่มุ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและพึ่งพาปัจจัยการผลิตที่มีในชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน (สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2555)

งานเขียนสะท้อนเรื่องราวของเกษตรกรผู้พอเพียง ตลอดจนคำให้สัมภาษณ์ของปราชญ์ชาวบ้านมักจะมีโครงร่างไม่แตกต่างกันกล่าวคือ (สามชาย ศรีสันต์, 2558ก: 191) เริ่มต้นด้วยการดำเนินชีวิตที่ 1) หลงผิดไปกับการพัฒนากระแสหลัก ละทิ้งสิ่งดีงามที่ตนเองมีอยู่จนก่อปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาการต้องแตกแยกพลัดพรากจากครอบครัว คนรัก 2) ค้นพบทางสว่าง ด้วยปัญญา ด้วยการเรียนรู้จากภายใน มองเห็นศักยภาพ และสิ่งดี ๆ ที่หมู่บ้าน ชุมชนของตนเองมีอยู่ ปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาสู่การพึ่งตนเอง ลดการพึ่งพาจากภายนอก 3) ชีวิตมีความสุข มีกิน มีใช้จากการ “ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก” “ทำกินก่อนเหลือจึงขาย” ไม่เป็นหนี้สิน ไม่มีปัญหาสุขภาพเพราะทำการเกษตรปลอดสารเคมี และท้ายที่สุดครอบครัวอบอุ่นมีความสุข แน่นนอนว่าการได้ค้นพบแสงสว่าง เกิดปัญญา ก็ด้วยการน้อมนำคำสั่งสอนของกษัตริย์มาประพฤติ ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จนได้พบกับความสุข ความสำเร็จ การคิด การพูด การปฏิบัติของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นภาพสะท้อนของร่างกายชาวชนบทผู้พอเพียง จนเงินแต่ไม่จนคุณค่า เพราะได้รับการยกย่องยอมรับ มีผู้ต้องการจะหลุดพ้นจากวงจร ใง่ จน เจ็บ เดินทางเข้ามาคบหาเรียนรู้ฝึกอบรมด้วย

ชีวิตคนชนบทภายใต้วาทกรรมเศรษฐกิจพอเพียงคือชีวิตที่ยึดโยงอยู่กับความเป็นไทย ซึ่งหมายถึงช่วงเวลาหนึ่งของอดีตถูกสร้างขึ้นจากความทรงจำของสังคมเกษตร ความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม น้ำใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นความสุขที่เกิดจากการได้ย้อนกลับไปหาอดีตที่โหยหา (nostalgia) ในหนังสือการ์ตูนเศรษฐกิจพอเพียงฉบับประชาชน จัดพิมพ์โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2550: 23-24) เสนอภาพให้เห็นว่าชีวิตพอเพียงเป็นชีวิตที่มีความสุข และความสุขเกิดขึ้นจากความผูกพันทางสังคมภายในครอบครัว และการกลับไปหาอดีตของความเป็นไทย เมื่อนักธุรกิจหนุ่มประสบความล้มเหลวในการทำธุรกิจ จากการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย มีหนี้สินจำนวนมากจากการใช้จ่ายเกินตัว เขาพบทางออกด้วยการตั้งร้านเล็ก ๆ ขายขนมไทย เป็นขนมที่แม่ทำให้กินตั้งแต่เด็ก ๆ ทำให้เขาเริ่มประสบผลสำเร็จและมีความสุขในชีวิตตามควรแก่ฐานะ การเข้าวัดทำบุญ และเป็นคนดีเป็นสิ่งที่คนชนบทถูกคาดหวังให้ทำ เช่นเดียวกัน การพัฒนาตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานระดับครัวเรือนของกรมการพัฒนาชุมชนระบุว่า ผู้ที่มีอายุ 6 ปีขึ้นไปในครัวเรือนทุกครัวเรือนจะต้องปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง การปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว เช่น การร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ทำบุญ ตักบาตร ทำภาวนา/สมาธิ สวดมนต์ ฟังเทศน์ ฟังธรรม หรือการทำละหมาด และการเข้าโบสถ์คริสต์ เป็นต้น (กรมการพัฒนาชุมชน, 2559: 24) “โครงการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในโอกาสสมหามงคลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก” ดำเนินการในปีงบประมาณ 2562 ในหมู่บ้านจะต้องมีกิจกรรมจิตอาสาอย่างน้อย 1 กิจกรรมต่อเดือน และหมู่บ้านจะต้องปลอดอบายมุขซึ่งต้องมีกิจกรรมส่งเสริมลด ละ เลิก อบายมุข โดยคนในหมู่บ้านทั้งหมดจะต้องไม่สูบบุหรี่ ไม่ติดสุรา และไม่ติดการพนัน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2562) สุธเมธ ตันติเวชกุล ให้สัมภาษณ์ถึงความพอเพียง

ที่นำไปสู่ความสุขว่า “ตอนที่ผมมีความสุขที่สุด ร่างกายผมดีที่สุดในชีวิต คือตอนที่ผมจนที่สุดซึ่งผมได้ทดสอบความจนมาแล้ว คือกินข้าวมีมือเดียวตอนบวชเป็นพระ ผมสังเกตดูร่างกายดีหมด โรคที่เป็นพิษภัยจากความรวยทั้งหลายหายหมดเลย เพราะผมอยู่กับความจนกับธรรมชาติ แล้วก็ธรรมะ แต่ตอนนี้ผมอยู่กทม. อยู่แบบรวย ทุกทีตกเย็นมีคนชวนไปดินเนอร์ จะไม่กินเจ้าภาพก็รู้สึกไม่ดี เลยต้องไป” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550ก: 25, 108, 120, 135) ร่างกายของคนชนบทจึงเป็นร่างกายของคนไทยก่อนเข้าสู่สังคมสมัยใหม่กล่าวคือ สมถะ เรียบง่าย ผูกพันกับธรรมชาติ มีชีวิตในสังคมเกษตรกรรมที่ยังไม่มีการแบ่งงานกันทำเข้มข้น เข้าวัดทำบุญ สะสมความรู้ประสบการณ์การผลิตแบบยังชีพสามารถถ่ายทอดไปยังผู้อื่นได้ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ชุมชน

ชนบทข้างต้นเป็นตัวแทนของความสุข ขณะที่ยังคนกรุง คนในสังคมเมืองแม้จะมีฐานะทางเศรษฐกิจ แต่ไม่สามารถเสพสุขแบบพอเพียงได้ในวิถีชีวิตประจำวันจึงจำเป็นต้องสร้างความสุขขึ้นจากการบริโภคชนบท การบริโภคคือการครอบครองเป็นเจ้าของ ซึ่งไม่เพียงแต่สามารถสร้างสถานะเหนือกว่าทางอำนาจได้แล้ว ยังได้เป็นผู้ให้ ผู้ช่วยเหลือชาวชนบท มีส่วนในการพัฒนาท้องถิ่น และรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทย การบริโภคชนบท

การซื้อสินค้าและบริการจากชนบทซึ่งเป็นตัวแทนความเป็นไทย สะท้อนถึงการได้เป็นผู้ให้ ผู้เข้ามาช่วยเหลือผ่านโครงการพัฒนา สินค้าจากบริษัทดอยคำ ซึ่งรับผลผลิตทางการเกษตรจากโครงการหลวงมาแปรรูปจำหน่าย มีปรัชญาการดำเนินธุรกิจว่า “ดอยคำ เกษตรเพื่อชุมชน ผลิตผลเพื่อคนไทย” หรือกรณี ร้านกาแฟ เกิดจากโครงการส่งเสริมอาชีพตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อช่วยเหลือประชาชนซึ่งมีฐานะยากจน ในพื้นที่ห่างไกลและทุรกันดารให้มีอาชีพเสริมเพิ่มรายได้จากอาชีพเกษตรกรรม ยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของ

ประชาชน “ผลิตภัณฑ์ที่กำหนดเน้นภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลักเพื่อดำรงไว้มิให้สูญหายและเป็นการเพิ่มมูลค่าวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น” ร้านภัทรพัฒนาร้านค้าในโครงการของมูลนิธิชัยพัฒนา กำหนดผลิตผลที่ได้จากโครงการพระราชดำรินที่ดินของมูลนิธิชัยพัฒนา

“ผลิตผลภัทรพัฒนารุ่นขึ้นคือ คุณภาพโดยตรงที่จะได้รับจากแหล่งกำเนิดของผลิตผลนั้น ๆ จะไม่มีการนำมาปรับเปลี่ยนและเราเชื่อว่า นี่คือนิ่งในเส้นหมึกของภัทรพัฒนารุ่น โบผักอาจขรุขระ มะนาวอาจไม่กลมดิก หมวกอาจไม่เนียบกริบ แต่คุณค่าอยู่ที่แนวคิดการปลูก การสร้างสรรค์ การเปลี่ยนสิ่งที่ไม่เคยคิดว่าจะเป็นไปได้...ให้เป็นไปได้”

พลกนิกรผู้พอเพียงคนเมืองได้ร่วมกันประกอบกิจกรรมจิตอาสาทำความดี เพื่อประเทศชาติในนาม “มวลมหาประชาชน” เป็นการแสดงออกทางการเมืองเพื่อเก็บรักษาชนบทไว้ไม่ให้เปลี่ยนแปลงไปจากภาพฝันในอดีต พื้นที่ชนบทเป็นพื้นที่ต้องหวงแหนรักษาไว้ การชุมนุมประท้วงทางการเมืองที่ผ่านมาของ กปปส. มีนายสุเทพ เทือกสุบรรณ อดีตเลขาธิการพรรคประชาธิปัตย์ เป็นแกนนำ ถูกอภิปรายไม่ไว้วางใจทุจริตการจัดสรรที่ดินสปก. ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้เปลี่ยนผ่านร่างกายของตนเองกลายเป็น “ลุงกำนัน”

“เสมือนเป็นการ “เกิดใหม่” กลายเป็น “ร่างทรง” (medium) ของมวลมหาประชาชนและได้เป็นผู้ปฏิบัติการปฏิบัติแทนมวลมหาประชาชนไปแล้ว หมายความว่า “พลังแห่งจิต” อันแรงกล้าของมวลมหาประชาชน เรือนแสนเรือนล้านผู้มีเจตนารมณ์อันแน่วแน่และได้แสดงออกอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะโค่นล้มรัฐบาลและระบอบทักษิณได้มา “เข้าทรง” ในร่างของ “กำนันสุเทพ” หรือที่เรียกกันต่อมามีว่า “ลุงกำนัน” ร่างทรงนี้มีเชื้อตัวตนเดิมที่มีอัตลักษณ์เดิมของนายสุเทพ เทือกสุบรรณ อีกต่อไป” (ชลธิรา สัตยารัตนา, 2557: 14-15)

เหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองของ กปปส. ถูกเรียกว่าเป็น “การเมืองคนดี” โดยประชาชนของพระราชินี (อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อุณโณ, 2560: 91-116) เพื่อมาปราบปรามผู้หลงผิด ไม่พอเพียง “คนเสื้อแดง” ผู้สนับสนุนและเป็นส่วนหนึ่งของระบอบทักษิณจึงถูกกันแยกออกไปจากความเป็นไทย ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้เป็น “คนไทยหัวใจเขมร” เป็นผู้ไม่รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ผู้โกงเอาปัญญา ขายชาติ และไม่ใช้คนไทย โดยพยายามที่จะลิดลอนสิทธิ์การเลือกตั้ง ทำให้เสียงของคนชนบทเหล่านี้ขาดพลัง (ดูงานวิจัย ประจักษ์ ก้องกีรติ, 2560: 92-100) เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงกำหนดกฎเกณฑ์แบ่งแยก ตัดสินว่าคนประเภทใดที่เป็นไทย และไม่ใช่อื่นไทย แต่ยังกำหนดโอกาส และพื้นที่ทางสังคมให้กับคนเหล่านั้นในสังคมด้วย

ปฏิบัติการคนดีรักษาไว้ซึ่งความเป็นไทยสถาบันคือผู้ได้รับมอบสิทธิ์ความเป็นพลสกนิกรผู้มีสถานะเหนือกว่า ไกลซ์ขีดศูนย์กลางของอำนาจ และกระจายความมั่งคั่งรุ่งเรืองลดหลั่นกันตามระยะห่างของศูนย์กลางนี้ ถือเป็นคติความเชื่อแบบไตรภูมิกล่าวคือ มีกษัตริย์เป็นศูนย์กลางของชาติ เปรียบเสมือนจักรวาลที่มีเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง มีเทือกเขาสัตบริภัณฑ์ ความสูงลดหลั่นกันไปทีละครั้งล้อมรอบเป็นวงกลมหลายช่วงชั้น เลยออกไปจากนั้นเป็นมหาสมุทร ในโลกสมุทรมีเกาะหรือทวีปอยู่ตรงทิศทั้งสี่ของเขาพระสุเมรุ คือ อุดรภูทิวีป ทางทิศเหนือ บุรพิวีป ทางทิศตะวันออก ชมพูทวีป ทางทิศใต้ และอมรโคยานทวีป ทางทิศตะวันตก ทั้งหมดนี้ล้อมรอบด้วยเขาจักรวาลหรือกำแพงจักรวาล มีพระอาทิตย์และพระจันทร์โคจรรอบเขาพระสุเมรุ เมื่อเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่ง ในการสร้างพระเมรุมาศของในหลวงรัชกาลที่ 9 จึงสร้างขึ้นโดยเปรียบเสมือนเป็นเขาพระสุเมรุสัญลักษณ์แห่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะเขาพระสุเมรุเป็นที่ประทับของเหล่าเทพเจ้า และเทวดาทั้งหลาย การถวายพระเพลิงพระบรมศพ

เป็นการสื่อความหมายว่ากษัตริย์ผู้สวรรคตได้เสด็จสู่เทวพิภพ ณ ดินแดน
เขาพระสุเมรุ อันเป็นที่ประทับเดิมก่อนจุติแล้วเสด็จลงมาประทับยังโลกมนุษย์
(ณรงค์กรณ รอดทรัพย์, ภูศิษฐ์ แสงวงกิจ และนิพัทธ์พงษ์ พุมมา, 2557:
35-41) ขณะที่ชนบทซึ่งปรากฏขึ้นครั้งในไตรภูมิภพ มีสถานะเป็นเมืองบวร
ที่กระจายห่างออกไปในทวีปต่าง ๆ ทั้ง 4 ทวีป (กรมศิลปากร, 2555: 136,
157-158) มีชาวเมืองคนดีเป็นบวรใกล้ขีดศูนย์กลาง และชาวชนบท
ผู้พอเพียง เป็นปราชญ์ผู้ถูกส่งไปควบคุม ขณะที่ชาวชนบทเสื้อแดงผู้ไม่พอเพียง
คือผู้ที่ต้องถูกขจัดขับไล่ออกไป

การขีดคั่นของการรับรู้ชนบท-เมือง

พลกนิกรผู้พอเพียงจึงเป็นการประทับวาทกรรมเศรษฐกิจบน
เรือนร่างของประชาชน เป็นการแบ่งกั้นการรับรู้ในรูปแบบแนวทางการดำเนินชีวิต
ของคนในสังคมออกเป็น 2 แบบ คือผู้พอเพียง และผู้ไม่พอเพียง แบบแรก
คือร่างกายที่หมัดจด งดงาม ก่อรูปร่างกายขึ้นจากสถาบัน ชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ และสำนึกของความเป็นไทย ขณะที่แบบที่สองคือถอย
ห่างออกจากสถาบันหลัก เป็นบ้านนอกที่ห่างไกลออกไปจากความเป็น
ไทย ร่างกายในแบบที่สองหากไม่สามารถรวมเข้าสู่อาณาบริเวณความเป็น
ไทยสถาบันได้ ก็จะถูกขจัดทำลาย ในฐานะที่ไม่ใช่ไทย การขีดคั่นการรับรู้
(partition of the sensible) เป็นระบบกฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือขึ้นไปใช้ในการ
จำแนกการรับรู้ของบุคคลซึ่งแสดงถึงประสบการณ์ภายในตัว มันเป็นการ
ปักปันอาณาบริเวณของเวลาและสถานที่ สิ่งที่มีมองเห็นและมองไม่เห็น
สิ่งที่เป็นเพียงเสียงหวีดร้องและเสียงพูด เป็นการกำหนดลักษณะร่วมของ
การรับรู้พร้อมไปกับการกีดกันสิ่งที่ไม่ใช่ออกไป (Rancière, 2004: 12-13)
ภายใต้หลักการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การรับรู้ความเป็นชนบท-เมือง
ได้เคลื่อนย้ายจากการขีดคั่นความแตกต่างทางกายภาพ ระหว่างความเจริญ

สถาปัตยกรรม สิ่งปลูกสร้าง ตลอดจนโครงสร้างพื้นฐาน กับสภาพธรรมชาติ ภูเขา ป่า แม่น้ำ มาสู่การวาดแต่งบนร่างกาย เป็นเสมือนงานศิลปะที่จัดชั้น แบ่งประเภทว่า อะไรคือศิลปะ และอะไรไม่ใช่ การเสนอตัวของศิลปะในฐานะภาพแทนความงาม ทำให้เรารับรู้ภาพในอีกด้านพร้อม ๆ กันไป ความน่ารังเกียจ ขยะแขยง สลดหดหู่ ความทุกข์ยาก เป็นภาพที่ถูกกันแยกออกไปจากสุนทรียะ หรือความงาม เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเสมือนงานศิลปะที่บรรจงวาดลงบนร่างกายของพสกนิกร เพื่อสร้างสุนทรียะ ที่เต็มเปี่ยมด้วยความ เป็นไทย สูงส่ง และดีงาม ขณะเดียวกันได้แบ่งกันการรับรู้ของสิ่งที่ไม่พอเพียงให้เป็นสิ่งที่ขาดความงาม เป็นความรันทด เศร้าหมอง และเลวร้าย เมื่อศิลปะความพอเพียงเชื่อมต่อเข้ากับชีวิตบนร่างกายของคนไทย เขาและเธอเหล่านี้ได้รับการตอบสนองในทางบวก เป็นที่ยกย่อง สรรเสริญ คุณค่าทางสุนทรียะ (aesthetic values) ของไทยจึงถูกสร้างขึ้น เป็นอาณาจักรแห่งความงาม ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากปฏิบัติการทางสังคม เชกเช่นเดียวกับปฏิบัติการในงานศิลปะ (artistic practices) ชีวิตทางสังคมกับเศรษฐกิจพอเพียงจึงเชื่อม ต่อเข้าด้วยกัน โดยมีร่างกายของประชาชนเป็นพื้นที่แต่งวาดความงาม หรือคุณค่าทางสุนทรียะ ที่ถูกจัดชั้นแบ่งประเภท และขีดกัน ลดหลั่นกันไป ตามสถานะของปฏิบัติการพอเพียง การรับรู้ถึงความดี ความงามร่วมกันนี้เป็นคุณค่าร่วม ที่ได้จากประสบการณ์ของคนในชาติ เศรษฐกิจพอเพียงจึงหล่อหลอมสำนึกของคุณธรรม ความดี ความงาม เข้าด้วยกันเป็นคุณค่าทางสุนทรียะที่อยู่คู่กับคนไทย ช่วยสร้างความเป็นปึกแผ่น สมานฉันท์ในความ เป็นไทยที่จะไม่ยอมให้ชนในชาติเอาใจออกห่าง ถอนตัว หรือเปลี่ยนผ่านตัวเองไปสู่การกลายเป็นอื่น

การมองชนบทและเมือง ผ่านร่างกายที่ถูกปฏิบัติการทางสุนทรียะ ของความพอเพียง ทำให้เห็นถึงชนบทที่ประทับฝังอยู่ในร่างกายด้วยการ แต่งแต้มงานศิลปะของชนชั้นนำ จัดสรรปันส่วน ความงามบนเรือนร่างของ

กลุ่มคนในสังคมให้มีความแตกต่างหลากหลาย ลดหลั่นกันไปตามสถานะของการเกิด และถิ่นที่อยู่ ความห่างไกลจากศูนย์กลางของอำนาจ ชนบทที่เปลี่ยนไปจึงเป็นการเปลี่ยนเฉพาะพื้นที่ทางกายภาพ ความเจริญของการพัฒนาเท่านั้น แต่ความงามที่ถูกแต่งแต้มในฐานะงานศิลปะบนเรือนร่างยังคงจัดแบ่งประเภทไว้ชัดเจนว่า ร่างกายแบบใดเป็นร่างกายที่มีความงาม ใกล้ศูนย์กลางความเจริญ ร่างกายแบบใดที่ถอยห่างออกไปจากเมืองหลวง ปฏิบัติการทางสุนทรียศิลป์นี้ดำรงอยู่มาเป็นเวลายาวนาน พื้นที่การศึกษาชนบทไทยจึงไม่เคยเปลี่ยน หากแต่เปลี่ยนจากหน่วยการศึกษาจากกายภาพในเชิงพื้นที่ (space) และสถานที่ (place) มาสู่ความเป็นชนบทบนร่างกาย ภายใต้กฎเกณฑ์ของความงาม และความพยายามจะสร้างความเป็นหนึ่งเดียวกันด้วยการวาดแต่งเศรษฐกิจพอเพียงลงไปสู่เรือนร่างของพลกนิกร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2559). *คู่มือการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปี 2560-2564*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2562). *ตัวชี้วัดผลสำเร็จของการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง*, 14 พฤษภาคม 2562. <http://www.cdd.go.th/>.
- กรมประชาสัมพันธ์. (2561) *โครงการจิตอาสาพระราชทาน ๙๐๔ วปร.*, 14 พฤษภาคม 2562. <https://phralan.in.th/coronation/royaldutiesdetail.php?id=107>.
- กรมศิลปากร. (2555). *ไตรภูมิกถาฉบับถอดความ*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- กองบรรณาธิการโพสต์ทูเดย์. (2560). “..ศัวรรษนี้มอบให้พระเจ้าแผ่นดิน” ย้อนฟังคำพูด อีฟ พงษ์พัฒน์ กล่าวถึงพ่อหลวง ร. 9, 20 กรกฎาคม 2561. www.posttoday.com/ent/news/522041.

- กาญจนา แก้วเทพ. (2538). *การพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชน: โดยถือมนุษย์เป็นศูนย์กลาง*. กรุงเทพฯ: สมาคมทออลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). *แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยประจำปี 2561*, 20 กรกฎาคม 2561. <https://www.tourismthailand.org/fileadmin/downloads/pdf/แผนปฏิบัติการ-ททท-ปี-2561.pdf>.
- แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ. (2558). “แก๊งกิจ กิติเรียงลาภ: ชนบท (เพ็ง) เปลี่ยนไป?: ว่าด้วยปัญหา ‘ชนบทศึกษาไทย.’” *ประชาไท*, 25 กรกฎาคม 2560. <https://www.youtube.com/watch?v=4NEwrfw1cpc>.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. (2559). *ศาสตร์พระราชา “เศรษฐกิจพอเพียง” พัฒนา’ปท.-โลก’ อย่างยั่งยืน*, 20 กรกฎาคม 2561. https://www.matichon.co.th/economy/news_166427.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2531). *แนวคิดเรื่องการศึกษาประเพณีและวัฒนธรรม (เศรษฐกิจหมู่บ้าน)*. ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), *ทิศทางหมู่บ้านไทย* (หน้า 15-38). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). *บ้านกับเมือง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิรา สัตยาวัฒนา. (2557). *งานวิจัยทางมานุษยวิทยา ปรากฏการณ์มวลมหาประชาชน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ชานวณวันหยุด (2561). Home, 20 กรกฎาคม 2561. <https://www.facebook.com/WeekendFarmerNetworks>.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2554). *สุนทรียศาสตร์กับการเมืองภาคประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ภรณ์ รอดทรัพย์, ภูศิษฐ์ แสงวงกิจ และนิพัทธ์พงศ์ พุ่มมา. (2557). *คติไตรภูมิกับการสร้างพระเมรุและพระเมรุมาศ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 6(2), 33-46.

- ทับทิม ทับทิม. (2554). ลูกทุ่งหรือลูกกรุง?: ความเป็นเมืองในชนบทไทย. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 30(2), 137-154.
- ทีวีบูรพา. (2554). เครือข่ายคนกินข้าวเกือบชวานา ข้าวคุณค่า ชวานาคุณธรรม, 20 กรกฎาคม 2561. http://www.tvburabha.com/tvb/rice/r_k.html.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2560). ยอด "จิตอาสา" กว่า 4 ล้านคน 18 ต.ค. ฤกษ์พระราชพิธียก "พระมหาเศวตฉัตร.", 20 กรกฎาคม 2561. <https://www.thairath.co.th/content/1087897>.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2551). "คอลัมน์ นิธิ เอียวศรีวงศ์: การปรับระบบการเมือง." มติชนรายวัน, 20 กรกฎาคม 2561. http://www.parliament.go.th/news/news_detail.php?prid=156285.
- _____. (2553). "เสื้อเหลืองเป็นใครและออกมาทำไม." มติชนออนไลน์, 20 กรกฎาคม 2561. <https://prachatai.com/journal/2010/07/30301>
- เนตรดาว เกถวิล. (2556ก). เกษตรพันธะสัญญา (แย้?) + เกษตรอินทรีย์ (ดี?) แต่บางที่ก็มาแพ็คคู่, 20 กรกฎาคม 2561. <https://prachatai.com/journal/2013/06/47316>.
- เนตรดาว เกถวิล. (2556ข). เกษตรอินทรีย์ ดี แต่ทำไมไม่ทำ?, 12 กรกฎาคม 2561. <https://prachatai.com/journal/2013/06/47011>
- เนตรดาว เกถวิล. (2557). ปฏิบัติการต่อรองของชวานาไทย ภายใต้ระบบการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ เพื่อป้อนตลาดโลก. *วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา*, 33(1), 13-43.
- ประกาศิต ไชยบุญเรือง. (2554). ไร้สำราญใจเรียนรู้เรื่อง...ฉันจะเป็นชวานา 27 มิ.ย. 2554, 20 กรกฎาคม 2561. https://www.youtube.com/watch?v=GM5Hv0GzJNs&list=PLUKUCUNnUC6DeZepq-nWSbxPrD-_obHaV
- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2552). นิทานสอนใจว่าด้วยความโง่ จน เจ็บ ของผู้เลือกตั้งชนบท มายาคติและอคติของนักรัฐศาสตร์ไทย. *ฟ้าเดียวกัน*, 6(4), 140-155.

- ประจักษ์ ก้องกีรติ. (2560). ธรรมารวมะสงคราม ความรุนแรงเชิงศีลธรรม และ
อนารยะชัดขึ้น: การเมืองอัตลักษณ์ของ “คนดี” ในวิกฤตการเมืองไทย
(2556-2557). กรุงเทพฯ.
- ประเวศ วะสี. (2542). เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้น
เศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2554). ภาพรวมของความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรม ใน
การเข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย. ใน ปาฐกถา
เสาสถักของแผ่นดิน ชูความเหลื่อมล้ำและความไม่เป็นธรรมในการ
เข้าถึงทรัพยากรและบริการพื้นฐานของประเทศไทย (หน้า 4-28).
กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิทยา ว่องกุล. (2552). มหาอำนาจกับเครื่องมือทางวัฒนธรรม. ใน พิทยา ว่องกุล
(บรรณาธิการ), เครื่องมือทางวัฒนธรรม (หน้า 7-34). กรุงเทพฯ:
กองทุนหนังสือเพื่อปัญญา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- มติชนออนไลน์. (2560). ยอดสมัครจิตอาสาเฉพาะกิจงานพระบรมศพทะลุ 2 ล้าน,
20 กรกฎาคม 2561. https://www.matichon.co.th/local/news_676101.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). คำแถลงนโยบาย ของ คณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์
 เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี. สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, หน้า 1-48.
กรุงเทพฯ. <http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2551/E/198/1.PDF>.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560
สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี., หน้า 1-90. กรุงเทพฯ.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑-๒๕๘๐). สำนักนาย
กรัฐมนตรี หน้า 1-71. กรุงเทพฯ. http://www.ratchakittha.soc.go.th/DATA/PDF/2561/A/082/T_0001.PDF

- สภาภาษาชาติไทย. (2560). จากสภาอุณาโลมแดง ถึง สภาภาษาชาติไทย, 8 ตุลาคม 2560. <https://www.redcross.or.th/aboutus/history/>.
- สามชาย ศรีสันต์. (2552). “การกั้นแยก ‘คนเสื้อแดง’ ออกจากสังคมไทย.” ประชาไทย, 23 กรกฎาคม 2562. <http://prachatai.com/node/26943/talk>.
- สามชาย ศรีสันต์. (2554). เศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างอัตลักษณ์ความพอเพียงให้กับชุมชนชนบท. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 7(2), 53-69.
- _____. (2558ก). มโนทัศน์การพึ่งตนเองของชนบท: การลดทอนความหมายของชนบทให้เป็นข้อตรงข้ามกับเมือง. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 32(2), 183-208.
- _____. (2560). การวิเคราะห์ความเชื่อมต่อ (nexus analysis) วาทกรรมวิพากษ์ในความสำเร็จของการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ด้านสิ่งแวดล้อม. *วารสารสำนักบัณฑิตอาสาสมัคร*, 13(2).
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2556). พระยาอนุমানราชชน ปราชญ์สามัญชนผู้นิรมิต “ความเป็นไทย.” กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มติชน.
- สำนักงบประมาณ. (2549). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2550*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2550). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2551*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2551). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2552*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2552). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2553*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2553). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2554*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2554). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2555*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

- _____. (2557). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2558*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2558). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2559*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2559). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2560*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2560). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2561*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- _____. (2561). *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2562*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). เศรษฐกิจพอเพียง...นำสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (การ์ตูนเศรษฐกิจพอเพียง ฉบับประชาชน). กรุงเทพฯ: ยูเนียนอูลตราไวโอเร็ด.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550ก). *ชีวิตพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ดอกเบญจ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). *จากเศรษฐกิจพอเพียงสู่ภาคปฏิบัติ*. นนทบุรี: เพชรรุ่งการพิมพ์.

สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2555). *ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน*. 23 กรกฎาคม 2560. <https://www.moac.go.th/philosopher-home>.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *สรุปผลที่สำคัญ การสำรวจพฤติกรรมการเดินทางท่องเที่ยวของชาวไทย พ.ศ. 2559 (ในรอบปี 2558)*, 18 กรกฎาคม 2561. https://www.m-society.go.th/ewt_news.php?id=17305

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2552). *มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 20 มกราคม 2552*, 14 กรกฎาคม 2561. <http://www.cabinet.soc.go.th/soc/Program2-1.jsp?menu=1>

- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2554). การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, บรรณาธิการ.). กรุงเทพฯ: ศูนย์การพิมพ์เพชรรุ่ง.
- เสนห์ จามริก. (2551). เศรษฐกิจพอเพียงในกระแสโลกาภิวัตน์. ใน อุ่นใจในความมั่นคงของเศรษฐกิจพอเพียง (พิทยา ว่องกุล, หน้า 91-140). กรุงเทพฯ: สถาบันวิถิทรศน์.
- อนก เหล่าธรรมทัศน์. (2561). “พรรครวมพลังประชาชาติไทยและสองนคราประชาธิปไตยที่เปลี่ยนไป.” GM live, 4 กันยายน 2562. <https://www.facebook.com/gmliveonline/videos/1303812303082615/>.
- อภิชัย พันธเสน. (2556). ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: บนความเคลื่อนไหวสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย และอนุสรณ์ อุณโณ. (2560). “การเมืองคนดี”: ความคิดปฏิบัติการและอัตลักษณ์ทางการเมืองของผู้สนับสนุน “ขบวนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย.” กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย, ยุक्ति มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวีครพันธุ์. (2556). โครงการวิจัย ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย Re-Examining the Political Landscape of Thailand. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). โครงการประสานงานเพื่อประมวลและสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับชุมชน จากรายงานผลการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากฝ่ายชุมชนและสังคม. กรุงเทพฯ.
- _____. 2556. ความเปลี่ยนแปลง “ชนบท” ในสังคมไทย: บนความเคลื่อนไหวสู่ประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย.
- _____. 2558. “ชนบท”: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว. หน้า 390-415 ใน “ความเปลี่ยนแปลง” ‘ชนบท’ ในสังคมไทย: ประชาธิปไตยบนความเคลื่อนไหว. รวมบทความประกอบการนำเสนอผลงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2551). เศรษฐกิจพอเพียง: ทางรอดจากหายนะ. ใน *ศูนย์ใจในความมั่นคงของเศรษฐกิจพอเพียง* (พิทยา ว่องกุล, หน้า 79-89). กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีทรรศน์.
- life learning channel. (2559). ดร.เกริก มีมุงกิจ ปราชญ์เกษตรผู้ร่ำรวยความสุข, 20 กรกฎาคม 2560. <https://www.youtube.com/watch?v=i5FjBfAWeZU>.
- Somlak Hutauwatr. (2558). ดร.เกริก มีมุงกิจ พอเพียง กล้าคืนถิ่น, 21 กรกฎาคม 2561. https://www.youtube.com/watch?v=fxbYGbz1Xc&list=PLeuP3AyuYgnheJtXTmykxb17JKPRbu_u4.

ภาษาอังกฤษ

- Ahmed, S. (2004). Affective Economies. *Social Text*, 22(279), 117-139.
- Chairat Charoensin-o-Larn. (2012). A New Politics of Desire and Disintegration in Thailand. In A. Montesano J, Michael; Chachavalpongpun, Pavin; Chongvilaivan (Ed.), *Bangkok, May 2010: Perspectives on a Divided Thailand* (pp. 87-96). Institute of Southeast Asian Studies.
- Charities Aid Foundation. (2017). *World Giving Index 2017. Charities Aid Foundation*. Retrieved from https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/cafworldgivingindex2017_2167a_web_210917.pdf?sfvrsn=ed1dac40_10
- Clough, P. T. (2008). The Affective Turn: Political Economy, Biomedica and Bodies. *Theory, Culture & Society*, 25(1), 1-22.
- Halvorsen, K. (1998). Symbolic purposes and factual consequences of the concepts “self-reliance” and “dependency” in contemporary discourses on welfare. *International Journal of Social Welfare*, 7(1), 56-64.

- Keyes, Charles. 2012. "Cosmopolitan' Villagers and Populist Democracy in Thailand." *South East Asia Research* 20(3), 343-60.
- Muecke, M. A. (1980). The Village Scouts of Thailand A. *Asian Survey*, 20(4), 407-427.
- OECD. (2013). *How's Life? 2013 Measuring Well-being*. OECD Publishing.
- Rancière, J. (2004). The politics of aesthetics. (G. Rockhill, Ed.). London: Continuum.
- Thabchumpon, Naruemon and Mccargo Duncan. (2011). "Urbanized Villagers in the 2010 Thai Redshirt Protests." *Asian Survey*, 51(6), 993-1018.
- Walker, Andrew. 2008. "The Rural Constitution and the Everyday Politics of Elections in Northern Thailand." *Journal of Contemporary Asia* 38(1), 84-105.